

GÂNDIREA

ANUL XI

No. 11

CÂNDIREA

OCTAVIAN GOGA ȘI PRINCIPIUL NAȚIONAL

DE

RADU DRAGNEA

Când Nichifor Crainic, căruia o mână de oameni i-am încredințat conducerea noastră prin haosul literar de acum câțiva ani, ne cheamă să sărbătorim cincizeci de ani ai lui Octavian Goga, o apropiere instantanee de Charles Péguy și Ernest Psichari, ne trezește întâlnirea întâmplătoare a celor doi poeți. Cu toată diferența dintre acești apologeți ai energiei pământului francez și, pe de altă parte, cântăreții solului nostru natal, ceea ce îndeamnă totuși să le găsești o trăsătură de comuniune, este acel cult al pământului de naștere, care aproape în același timp și cu o semnificație spirituală asemănătoare și-a instaurat în ambele literaturi directiva plină de urmări. Dela *Ne cheamă pământul* al lui Octavian Goga, care vrea să grupeze sub acest titlu taina chemării întregii sale manifestări publicistice, și până la *Șesuri natale* ale lui Nichifor Crainic, directiva solului duce poesia în plină ascensiune, convertind la ea pe Ion Pillat și Adrian Maniu de pe drumurile înrâurilor sporadice franceze, care de pe vremea coanei Chiriței și a Muzei dela Burdujeni nu încetează să facă ravagii printre amatorii dela noi de sensiblerii cât mai strigător moderne. În chipul acesta s'ar putea documenta Nichifor Crainic când dă lui Octavian Goga o regalitate pentru ultimul sfert de veac, pe care în istoria noastră literară d. Iorga o găsește lui Alecsandri pentru vremea sa.

Octavian Goga e trecut în istorie numai ca un creator de valori artistice dintr'o epocă dată, căci principiul care le-a fecundat îl înscriază cu marii săi predecesori de creațiuni românești și-i adaogă gestul la toți care schițează pentru viitor o doctrină culturală și un principiu politic mai presus de disputele coteriilor literare ori ale partidelor politice inventatoare pe seama lor de principii inedite. Goga nu e un original, e un cugător, dacă vreți, chiar banal, și ceea ce s'ar putea numi forșat filosofia sa, este de banalitatea țaranilor, a târgoveților noștri și a tuturor voevozilor și vlădicilor meșteri în a ne vindeca pentru vecie de originalitatea coanei Chiriței, a lui Macedonski sau a experimentatorilor de ultime sisteme filosofico-politice. Banalitatea românească,— aceasta este școala clasicismului nostru național, și Goga a dat cu ea lecții neuitate. Deaceea cuvântul greu de urmări „principiu” părănd poate nelalocul lui când e vorba de un scriitor liber de îngrădirile cărturărești pedante, se cere rectificat de însuși felul cum îl înțelege Goga. La o adunare dela Cluj, cineva a ținut să sublinieze meritul lui Goga de a fi tălmăcit cu atâta amplitudine și ardoare ideea națională, încât s'ar putea zice că este creatorul ei — Nu eu am inventat-o, fu replica nerăbdătoare a lui Goga. Am moștenit-o dela părinți, și ei din străbuni.

În scrisul său politic revine des, ca o pecetluire sub care vrea să rămână drept crez, formula comprehensivă „adevăruri organice”, care cată să ne instruiască de originea ideii sale călăuzitoare. Și în adevăr, dacă între poezia și publicistica lui Goga se află o unitate indisolubilă, ea nu este altceva decât răsfrângerea unuia și aceluiaș adevăr trăit organic. Goga este scriitorul care nu se manifestă decât numai pe măsură ce trăește, probează sau pățește în propria sa experiență, astfel încât să nu spună decât ceea ce trecând prin acest laboratoriu să se ridice din simțuri ancestrale până la lumina conștiinței cu puterea de adevăr. Fără îndoială că e o mare deosebire între acea sinceritate a cărei bază e materială, legată de eul cuiva rupt de semenii care prin similitudine i-ar știrbi nimbul singularizării, și sinceritatea spiritualizată în obște. Ceea ce nu a trecut prin această probă, ci a venit pe cale de modă sau prin cărți, după Goga e lovit de sentința implacabilă a neadevărului: e minciuna în artă și minciuna în politică tot ce nu e trăire înrădăcinată în conștiința etnică. Această îndârjită ținută programatică, omagiul adus însușirii de autentic, a pus pe Goga în desacord cu poeții contrafăcuți după modelele franceze din vremea *Sămănătorului* și a *Luceașărului*, și în neîncetat războiu cu toți politicienii care contraziceau adevărurile românești. Simboliști, parnasiani sau de-a dreptul decadenți, inimitabili imitatori de pe malurile Dâmboviței cădeau pentru totdeauna în fața primului volum de poezii al lui Goga, care prin autenticitatea lui făcea o epurație mai efectivă decât pe urma unei campanii orânduite după principii. Astăzi prețuim în perspectiva vremii acest denunț neiertător al aparatului de cuvinte și al placajului de noutăți de pe dinafară. Orientarea politică a lui Goga era dată astfel în însuși crezul său cultural.

În timp ce la București Caragiale și Vlahuță duceau dialogul în jurul întrebării dacă scriitorul trebuie să ia parte la viața politică sau nu, Goga îmbrățișa realitățile românești din Ardeal sub latorea militantismului de ziar, căci ele nu i se înfățișeau altcum decât ca aceeaș colectivitate din care crescuse poezia sa. O astfel de poziție nouă și neașteptată nu putea să intre în socotințele lui Caragiale și Vlahuță, cu orizontul lor îngustat de politica de partid din România. Goga răsărea din afară de partide și fără partid, dintr'o masă informă sub acest raport, dar cu atât mai omogenă politic, cu cât rămăsese cu totul străină organizării de partid, îmbrăcând aspecte rudimentare de epică anonimă, în care totuși activase conștient aproape un veac dela mișcarea lui Avram Iancu. Cât de neînțeleasă era această viață ardelenescă factorilor dela București, s'a văzut cu prilejul soliei d-lui C. Stere, care mergea să pună capăt tinerei acțiuni înfiripate de Goga la ziarul *Tribuna*. Supraînțelepții noștri factori considerau menținerea solidarității noastre naționale de peste munți după aceleași criterii de solidaritate și disciplină de partid, care făceau gloria cluburilor conservatoare și liberale. Ce s'a ales și ce a urmat după încercarea de pacificare a d-lui C. Stere între tinerii și bătrânii ardeleni, nu ne privește aici. Dar ajunge, pentru a contura figura lui Octavian Goga, să relevăm că politica pentru sine fiind o prelungire a etnicului din cântecul său, și că ea mai fiind angrenată în împrejurări specifice ardelenesti, nu putea să întrerupă și nici să schimbe de obiectiv după rețeta cuminte a schimbării de firmă dela București și Iași.

Sub porunca unor lozinci experimentate în cea mai apropiată a sa intimitate, acolo unde a renunța la ele însemna pur și simplu a se lepăda de sine însuși, Goga s'a găsit despărțit de toți care reeditau mitul lui Ianus pe seama tragediei neamului românesc din Ardeal, cu o față uitându-se înspre Budapesta și cu alta înspre București. Nu era în această orientare osebită din partea conducătorilor ardeleni o despărțire principială, căci intelectualii care luase contururi dureroase de adversari în ochii lui Goga nu stăteau mai puțin decât sine pe temeiul național, cât în luptă intrau două direc-

țiuni culturale. Tabăra acoperită de adversitatea lui Goga căzuse în păcatul național de a nu recunoaște o cultură românească decât fragmentar, dela primii latiniști încoace cu o colorare vădit confesional religioasă, care avea să ducă la orgoliul regionalist de astăzi. Imaginea acestor stări de lucruri o avem în atâtea exemplare care supraviețuiesc vechiului regim unguresc. Vechea țară pentru ei e un bărăgan care n'a avut norocul și onoarea să participe la civilizația europeană, și când un deputat al Clujului a văzut chipul lui Dimitrie Cantemir, nu s'a sfiit să întrebe „ce elector german e acesta”.

Să aducem lui Goga prinosul meritat, recunoscând drept că după latiniștii care au stat aparte de generația lui Kogălniceanu, cu care n'au comunicat decât ostentativ; după contemporanii junimiștilor care s'au închis timorat față de critica dela Iași și București, și după ce Coșbuc descriesese traectoria unui mare talent, dar inapt pentru orice fel de militantism, — Goga este cel dintâiu ardelean care, îngenunchind înfrigurat la mormântul dela Putna, nu concepe Ardealul politic și cultural decât într'o singură și unitară comuniune spirituală cu toate celelalte ținuturi românești. Acesta este noul climat sămănătorist creat dincolo de generația lui Goga, Agârbiceanu și Lupăș. Dacă Slavici, cu didacticismul său greoiu, se mărginise la o dojenire domestică a neajunsurilor ardelenesti, Goga este cel dintâiu care inaugurează acolo o critică fără pavază națională, nestânjenită, liberă de prejudecăți oficioase, venind astfel să se unească din depărtare cu Eminescu și, contemporan, cu Nicolae Iorga în afirmarea categorică a unei culturi care, cu cât se simte mai reală, cu atât îndreptățește la un criticism constructiv. Pentru rândurile proaspete ale generațiilor postbelice lupta lui Goga a pierdut din pateticul ei inedit, precum e și firesc pe măsură ce obiectivele ei au fost atinse și încununuate cu biruința Bucureștiului asupra Budapestei în strigătul rebegeților dela Alba-Iulia : vrem unirea fără condițiuni !, iar măgarul care păștea înainte de acest praznic pe Vezuviu va fi îmbătrânit și el, — dar va rămânea pentru istoric acest capitol de sfâșiere a marasmului care stătea ceață groasă pe ochii Ardealului falsificat de clișee și formule străine. Goga a deprins Ardealul să vadă îndărătul acestor clișee, elaborate de oficialitatea maghiară, realitățile românești care, — cel puțin dela acei supraviețuitori ai resurecției lui Avram Iancu, dintre care unii vedeau Ardealul ca o Elveție separatoare de România, dacă nu dela ruptura primilor uniți de schismaticii dela București — erau dosite, escamotate ori deadreptul combătute pentru scopuri de propagandă religioasă. Nu un urzitor de realități, căci Goga n'a agitat nici când pofta de revoluționarism ieftin; ci un descoperitor și un mântuitor al celor existente, mai mult conservându-le decât primenindu-le din epocă în epocă, și creindu-le mediul prielnic de dezvoltare potrivit plasticității lor firești — așa ni se înfățișează Goga. Metoda sa este : *respectul realității românești*, cu regula negativă : *nu face literatură cu realitățile* ! Astfel, cugetarea sa se circumscrie între realism și dogmatism național, cu excluderea oricărui fel de diletantism, care poate să fie tot atât de bine eroarea unui vizionar cași a oricărui specialist riguros, de îndată ce în materie națională s'a făcut vinovat de pierderea contactului firesc cu acea realitate colectivă care trebuie să frângă toate obstacolele subiective până ajunge a fi de ordin dogmatic.

Este meritul istoric al lui Octavian Goga, că în atmosfera unei profunde ignoranțe a politicianilor dela București, care nu gândeau la altceva decât la înscrierea nouilor provincii în partidele respective, a pus în văzul tuturor criza ardelenescă, cu atât mai gravă, cu cât factorii ei erau giranții destinului nostru în Ardeal. De un deceniu Goga o denunță, o scrutează sub toate aspectele ei maladive, și scrisul său s'a investit de pe acum de atributele unui document al acestor vremi, înscriind în istoria cea mai nouă a țării însuși procesul de unificare față de tendința de regionalizare. Procesul acesta

poate să poarte titlul de lupta dintre concepția Statului istoric românesc și de altă parte Statul fără trecut, luat ca o entitate juridică de pe urma actelor de unire, un instrument tehnic în mâna politicianilor, care ei îl înființează și după ei funcționează. Având de luptat cu un Stat vitreg poporului român, conducătorii ardelenii au recurs la un raționalism extrem, cu ultimul temeiu într'un concept abstract juridic al acestui organism, care în vitregia lui milenară nu era câtuși de puțin concrecut cu națiunea opresată. Dar ei au descins cu aceeași mentalitate abstractă și la București, unde viul concret al vieții naționale aderente cu Statul, creat de ea, le-a scăpat comprehensiunii lor deformate și rebelă pătrunderii istorice. Poate că în aceste trăsături sumare, prea sumare, și care am vrea să se șteargă din preocupările viitorimii, zace originea acestei crize. Ultimele ei manifestări sunt agitațiile autonomiste cele mai recente, înscrise grav într'un proiect de reformă constituțională, și care tind, ca pe ruina unității centrale dela București, rodul Statului modern al lui Kogălniceanu, care a închinat Moldova principiului acelei unități, să avem sfărâmarea țării ca o Italie de odinioară — „țară bine cuvântată prin șapte destinuri, în șapte sfărâmată prin șapte confinii”.

Intrebarea se pune așadar : provinciile *suprapuse* geometric, corporal, după numărătura lor administrativă — sau provinciile *interpuse* organic într'o ordine, care cu cât e mai politic viabilă, cu atât transcende măsurătoarea materială, de proveniența democrației transplantate la noi de aiurea, într'un tot spiritual, în spiritualul românesc? Cea dintâiu concepție isvorăște cu sau fără știință din eresul egalitar al liberalismului înscris pe steagul lui Bărunțiu și reținut cu principiile wilsoniene la Alba-Iulia. De prisos să mai spunem că prin tot al ei este divizionară : fapta ei, — legea administrativă pe care o depășește astăzi, ca neîndestulătoare, perturbația autonomistă dela Cluj. Directiva cealaltă, organică, înscrisă pe frontalul Statului muntean dela originea lui ca Domnie a toată Țara Românească, e modestă, nu are nici-o filosofie savantă, dar decurge din istoria acelor realități dure care au adus la constituirea Statului actual. Instituirea și constituirea lui unitară e ceea ce primează politic, căci dacă se renunță la aceste elemente, se pierde însuși principiul politic, care domină interesele administrative contingente și electorale.

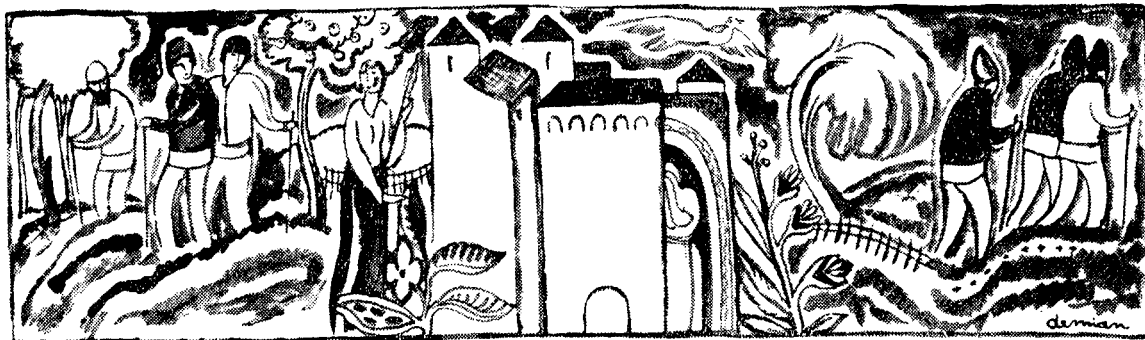
Octavian Goga ca nimeni altul dintre ardeleni a pătruns și s'a instalat în inima „dătătorilor de legi și datini”, descifrând din amintirea Mușatinilor rostul nostru ca Stat și porunca de a da sensul cuvenit Bucureștilor. Ca nimeni altul dintre ardeleni, Goga s'a întâlnit în acelaș cuget cu scriitorii dela *Gândirea*, care, nelăsându-se ispititi de simularea lui Mussolini, Lenin sau Maurras, și nici seduși de ultima tipăritură sociologică, au interogat trecutul țărilor românești ca să știm pe ce drum trebuie să meargă ele adunate într'una singură în jurul moștenirii politice nesdruncinate a voevodatului râvnitor dela înființarea lui să coprindă toate ținuturile noastre de astăzi. Dacă nu toți s'au găsit în acelaș gând, astăzi numai e niciunul care să ezite, căci d. Nae Ionescu credem că a abandonat ideea regionalistă a cuceririi Sudului de către Nord, care era refuzată de misiunea unificatoare a Munteniei, a Munteniei nu ca având ea un decret misterios de înțietate asupra celorlalte părți din întregul românesc, dar pentru că așa a fost să fie, ca pe pământul ei să se centreze ele toate și tot aici să se nulifice ca neromânești tendințele, obscure sau manifeste, centrifugale. Spirit viu, în nemijlocită intimitate cu viața poporului său, înzestrat cu acea auscultăție intuitivă a sufletului național pe care o au aleșii, Goga a înțeles că la elaborarea actului de unire dela Alba-Iulia a prezidat pedanteria juristă, de natură să contrafacă în abstract realitățile scumpe inimii sale, și să ducă la criza de mai târziu. Această aplicare juridică prin filiera maghiară și-a găsit un aliat electiv în democrația uniformizantă a principiilor wilsoniene, care aveau să sape

prăpastia dintre Ardeal și vechea țară, condamnată să apară dela înălțimea acestor lumini ale veacului nici mai mult nici mai puțin decât ca o țară înapoiată, fără un trecut glorios de drept public, în așteptarea mântuitoare a unor noi descălecători care să facă Statul nou și să ferească mulțimile. Octavian Goga a pus talentul său de cel mai mare ziarist ardelen în slujba adevărului, care nu poate fi aici decât național, lovind în superbia ardelenescă, la fel ca și în necunoașterea de dincoace unde s'a crezut un timp că din Ardeal ne vine mult dorita „occidentalizare”. Reacționar? „oriental”? Este omagiul adus deandosele acestui realist om politic român.

Suntem un neam care ne-am dat organizația politică potrivită firii noastre naționale și dacă această primă organizație în formele ei vevodale din Țara Românească a năzuit să-și întindă domnia peste toate teritoriile aparținând aceluiaș neam, dar a fost oprită în expansiunea imperialismului originar, nu înseamnă altceva pentru dreapta judecată decât că Statul actual s'a amânat, fără însă a înceta să ființeze în istoria lumii după formele lui inițiale și gata de a-și lărgi imperiul actual. Și dacă ne-am împrumutat dela alții la conturarea edificiului politic, după cum toți se împrumută unii dela alții, el nu este mai puțin o creațiune originală românească, o creațiune a democrației naționale, care nu a fost scoasă nici din cine știe ce catehisme filosofice, și nici din lungi delibărări de club. Atât democrația noastră, cât și Statul creat de ea, și creind pentru ea, au fost impuse de interesul suprem național, în fața căruia cad toate teoriile de pe lume.

Pentru că Octavian Goga s'a identificat cu acest interes al tuturor, este purtat în recunoștința noastră.

CARMINA BACHICA

DE

ION AL-GEORGE

Lui Octavian Goga

I

Seară dulce, dar nu tocmai
Cum e mustul în ăst an ;
Dintre frunzele de viță
Râde corpu-ți diafan.
Depărtarea m'asurzește —
Bea de rupe oarecine ;
Ceru-i plin de boabe roșii...
Cer să fie, sau ciorchine?...

II.

Printre zei cu pieptul gol
Toarnă Bachus vin din ol,
Iar sub umedul achante
Zburdă umede bachante.

Peste zei cu cupa plină
Coarda viței se înclină
Și zeițele roscate
Beau pe piei de țap culcate.

Dionisos, chip și față
De copil și de paiată,
Unde-i sângele ce-l porți —
Tescuiții struguri morți?

Uite toamna !... Dă-mi și mie
Sânge roș și alb din vie :
Sângele de 'mbărbătat...
Băătură de uitat.

III.

Jos sub măguri vineții
Să te ții, să te ații
Înspre cîlnic ruginit —
Înspre vis nemărginit.
Jos pe luncă la răcoare
Teascuri mari, gâlgâitoare....

Jos pe pajiști la nămezi
Zeii suri par niște iezi.

IV.

Hei, prieteni pămîntii
De visări și de prostii,
Unde-i Klothis și Chryseis
Și printre noi ce mai zei-s?

Zeii dorm prin smîrc de-aramă
Cu copitele spre cramă.

POETUL OCTAVIAN GOGA

DE

CONST. D. IONESCU

Acum, când d-l O. Goga trece peste hotarul celor 50 de ani, când a încetat demult de a transpune gândurile și svâcnirea inimii în corole de imagini, este momentul mai nimerit pentru un popas cumpănit lângă opera sa. La apariție judecățile au fost amestecate: dintr'o parte pornirea contestatoare sau micșorătoare a valorii; din cealaltă, consacrarea neprecupețită. Tabăra adversară învinuia pe apologeți de lipsa substratului obiectiv: că sunt captivați sentimental. Se spunea răspicat că poezia d-lui Goga impresionează nu prin intrinseca ei excelență, ci printr'un element străin poeziei: valul de ambianță actuală. Suntem pregătiți să ne lăsăm încântați de farmecul unui vers, cum gustăm savoarea unei tirade oratorice abundente, ori de câte ori oratorul este în vederile noastre. Vremea și circumstanțele au eliminat și aceste false temeuri. Ardealul este slobod. Lângă apa Vavilonului nu se mai aud plângeri. Desfăcuți de contingente temporale și etnico-politice, ni se oferă posibilitatea unei aprecieri drepte.

Schimbarea condițiilor vieții naționale a eliberat personalitatea poetului de balastul criteriilor vătămătoare, iar anii sedimentați peste *Poeziile* primului volum, peste colecțiile următoare: *Ne cheamă pământul*, *Din umbra zidurilor* și *Cântece fără țară*, au determinat ierarhizarea și au fixat definitiv măsura originalității creatorului. Cea mai dreaptă dintre critici — vremea — a selectat, a stabilit fruntarii, precizând mai imparțial decât orice altă autoritate, ceea ce a adus d-l Goga nou și etern în cântecul românesc.

Inițiativa sărbătoririi vine la un punct oportun: și pentru artistul impus și pentru cei cari se gândesc să-i aducă laude binemeritate. D-l Goga nu este nici cântărețul sol al unei țări îndurerate — deci vrednic de milă și încurajare — nici ministru puternic în treburile obștești. Astfel că toate darurile noastre de simțire sunt ferite de umbra oricărei bănueli. Cuvintele răsărite din preajma inimii au rostul să cinstească pe unul din cei mai aleși dintre noi. E o datorie elementară, totdeauna păzită de neamurile de frunte ale umanității. La noi asemenea acte sunt semne de vădit progres spre înobilare. Cinstind pe cei mai vrednici, ne respectăm pe noi ca popor.

De aceea ideea unui număr festiv închinat D-lui Goga, mi s'a părut, pe cât de potrivită pentru infima răsplătire a poetului, tot pe atât de prestigioasă pentru contem-

poraneitatea care o pune în practică. Și am întâmpinat-o entuziast : cu convingerea însemnătății cuvenite, cu depozitul amintirilor înflorite în marginea filelor sale, cu întreaga icoană indelebilă ce s'a încheșat în chenarul orizonturilor.

* * *

Desigur nu noi vom pretinde neștirbită obiectivitate. Nici nu putem s'o avem. *Gândirea* a pornit dela o idee și s'a vertebrat cu un crez. Roza dogmelor profesate aici conține o iradiere și din personalitatea d-lui Goga. Concepția autohtonismului care ne animează, integrează canoane și modalități coborâtoare de departe, din sânul istoriei, din năzuințele figurii de sfânt a lui Bălcescu, dela vizionarul Kogălniceanu sau din verbul înaripat al d-lui N. Iorga. Ea se îmbină și se întregește cu fasciculul de lumină colorată care se răsfrânge din versul vrăjit al lui Eminescu, din opera lui Coșbuc sau din ritmul metalic al celui mai tânăr din frescă, d-l O. Goga. Pentru gruparea *Gândirii*, d-sa este un înainte-mergător, care a avut solia să se apropie de spiritualitatea etnică și s'o capteze în „smalț albastru” de magie poetică. Pentru revista care întinde firul mai departe de *Sămănătorul*, d-l Goga este heraldul *Luceafărului*, al revistei bastion, alături de *Ramuri*, de *Făt-Frumos*, ce împlinea sistemul de apărare al ideii tradiționaliste. Din aceste metereze înjghebate în jurul *Sămănătorului* s'au revărsat cohortele purtătoare de flamuri pe cari erau înscrise aceleași idealuri. Dela *Luceafărul*, unde activitatea de îndrumare aparținea d-lui Goga, au plecat îndemnuri pentru adâncirea și exploatarea tezaurului etnic. Vorbele poetului iluminat ca un profet convingeau mai mult decât argumentarea logică a stegarilor critici. Literatura îi este tributară și în această privință. Credința, care a răsunit în încăperea unui vers, a activat, când a crezut că este de folos, în fraza liberă și împodobită. Trubadurul și-a schimbat toga apolinică și lira, cu spada și zălele luptătorului. Dar sufletul a rămas tot cel de poet.

Iată două unghiuri de apreciere evident subiective cari ne împiedecă dela o scrutare glacială. Le afișem dela început, fiindcă nu le cotăm în categoria scăderilor. Este un patrimoniu pe care l-am primit și ne-am luat sarcina să-l ducem mai departe.

* * *

Pentru noi poetul se confundă cu luptătorul în proză, cu ziaristul O. Goga. Vorbind de rapsod, gândul ne întoarce fără îndoială spre un mănunchi de stihuri, dar în același timp și spre toată activitatea sa, dincolo de poezie — spre articolul înflăcărat ca vâlvătaia unui fulger și spre dramaturgia care mustește de subiectivism. În scoarțele unui volum care de abia depășește o sută de fețe, a condensat esența temperamentului său de artist. Dar n'a limitat-o exclusiv aci. Peste restul operii : crâmpee polemice, articole de periodice, discursuri, amintiri și teatru — pretutindeni, și în genuri mai îndepărtate de poezie — s'a răsturnat culoarea nuanțată a sufletului său.

Natura nu creiază tipuri pure. Prin aceasta marchează tocmai prezența vieții, a varietății. Sunt zone de răspântie unde își dau întâlnire extremele. Atari cazuri de excepționale surprize contribuie la întocmirea reliefului. Netăgăduit, poziția d-lui Goga : poetul are armătură de militant și scriitorul este stăpânit de poet. Cele două însușiri inseparabile îi alcătuiesc pitorescul originalității. Nici Carlyle nu-l vedea altfel : „Poetul care n'ar putea decât să stea pe scaun și să scrie strofe, nu va face niciodată o strofă de mare valoare”. În el sălășluște „și Politicianul și Cugetătorul și Legislatorul și Filosoful ; într'o măsură sau alta, ar fi putut să fie, este toți aceștia”. O energie bogată în continuă descărcare, cu direcția imprimată de tainicul resort al timpurilor din urmă, dar și de semnele epocii. Ori în ce parte s'a îndreptat, caracterul fundamental a rămas

constant : cel poetic. Cine se ostenește să-l regăsească în afară de sfera poetică, în dramaturgie, în ziaristică, pe teren militant, îl va întâlni cu siguranță.

Nu-l vom urmări însă peste tot. Nici spațiul, nici economia planului acestui număr nu ne-o permite. Vom rămâne mai mult lângă volumul dintâi al *Poeziilor*, unde suntem încredințați că s'a exteriorizat mai complet și mai desăvârșit. În cele trei următoare e mai înstrăinat de specificul fericit întrupat în prima culegere. La o examinare mai amplă și mai atentă, vor trebui ținute în seamă și acestea, fiindcă participă la un ansamblu, unde fiecare notă își are importanța sa.

* * *

Perspectivile obținute de d-l Goga în clipa de față îi hotărâsc, ca și lui V. Alecsandri, un dublu loc : unul istoric și altul absolut estetic. Poetul Iredentei, profetul care a tânguit *pătîmirea* unui neam și a *crezut* statornic în mântuirea lui, aparține trecutului, are un rol în evoluția genului și un capitol în istoria literaturii. *Răzbunarea sfântă* s'a săvârșit. Prin această încheiere s'a sfârșit și actualitatea vibrantă a *Ottului* ori a *Clăcașilor*. Vor continua să fie, asemenea *Ostașilor noștri*, pagini de arhivă literară, documente ale aportului de artă în funcțiune de scopuri naționale și sociale. Ele îi rezervă în complexul aspirațiilor și eforturilor unui neam, aceiași cinstire acordată, b. o., lui Alecsandri, cântărețul „strămoșestei vitejii” și al lui Peneș Curcanul.

Dar partea care a dobândit caracterul durabilității și i-a dat poziția de eminentă, stă în substanța de viață țărănească, culeasă în câteva piese ca : Rapsodia lui Laie, Dascălul, Dascălița, ș. a. Cum trăește Creangă prin familia și satul moldovenesc, cum dăinuește Alecsandri prin natura reflectată în liniile și culorile *Pastelurilor*, tot așa viază viguros d. Goga prin specificul vieții rurale ardelenesti, cucerită pentru totdeauna artei. În strânsă analogie cu Grigorescu, Coșbuc, Sadoveanu și cu toți câți au râvnit să descopere și să sintetizeze prin mijloace artistice, entitatea autohtonismului. Cu o deosebire fundamentală : pe când la ceilalți țăranul apare idealizat (cazul Alecsandri) sau independent de alte mobile, în opera d-lui Goga, formează o bază de razim. Insumarea în corp artistic a virtuților și suferințelor lui, vizează o finalitate : să demonstreze că este singura nădejde a îndreptărilor viitoare. Alecsandri a prezentat simpatic țărănimea pentru un scop propagandistic ; Coșbuc, pentru că era mădular din coapsa și duhul ei ; d. Goga, fiindcă a văzut într'însa oștirea mântuitoare a neamului întreg.

* * *

Poetul care la ivirea sa a impresionat prin noutatea de fond și formă, prin sporul de accent adăogat liniei patriotice, — așa de slab reprezentată în literatura românească și decăzută chiar în ultimul deceniu al secolului acestuia — își va permanentiza numele prin câteva imagini ale vieții țărănești, în primul loc ardeleni și apoi general umane pentru tipul de aici sau de aiurea.

Laie Chiorul are prerogativa întâietății. Odinioară gema în patosul acordurilor rapsodiei, *credința visării deșarte* și *amarul nădejdlor moarte* ; gema vaierei seminției obișnuite ; pentru astăzi și pentru totdeauna de aici înainte, în ciclul poemei Lăutarului, s'a ferecat chipul aedului național, deținătorul viersului în care este cetluit un aspect al caracterului nostru etnic. Nimeni altul în literatura românească n'a creat mai viu figura artistului popular, care interpretează pe patru strune bucuriile și necazurile neamului. E cântărețul care se desprinde din ceața secolelor, păstrându-și anonimul. Într'însul sunt toți câți au mângâiat cu sunetul lăutei și cu vocea cântecului străvechi, pe cei cari nu cunosc altă desfătare în afară de a lui. Fără discuție, d. Goga, conform circum-

stanțelor, a subordonat portretul pur țelului patriotic. Astăzi însă, când coarda simțirii naționale e pusă în poziție de a nu mai răsună, emoția estetică se degajază din poema rapsodului pribeag, fără alte raporturi. Luați, d. p., câteva versuri și izolați-le, de oriunde din ciclul poemei lăutarului, și veți simți intens fiorul creațiunii. Oricare fragment evocă imaginea spirituală a bardului mulțimilor

Se'ndoaie, se'ntinde și tremură arcul
Și lemnul prelung se'nfioară,
Când două mărgele ca mirul de limpezi,
Din gene se scurg pe vioară. (Lăutarul).

Lui Laie i se încredințează o menire superioară. E trimisul tuturor înaintea lui Dumnezeu. Prin el vor grăi toți. Singur el are căderea de a vorbi Domnului, în numele unui popor. Iar Laie va scoate din pieptul său și al viorii, cântecul tuturor

Cum se cântă 'n sat la noi,
Când se tânguie ciobanul
După turma lui de oi.

Pe acesta îl va zice Laie în fața lui Dumnezeu și a lui Sân-Petru. Impresia pe care o va stârni? Una din cele mai grandioase. D-l Goga a atins din acest punct de vedere înălțimea maximă în poezia românească (ca Eminescu în *Luceafărul*). O imagine cosmică. Pământul se va întuneca, fiindcă se vor aduna

Toate stelele s'asculte
Glasul strunei năzdrăvane.

Milostivul va zâmbi și se va înduioșa.

Iar din geana lui de-argint,
Lacrim'ar cădea 'n adâncul
Norilor de mărgărint.

Cred că însuși poetul, inițial, a fost sesizat estetic de intuiția acestei imagini, careia mai târziu, i-a implicat pe cea de a doua — nota patriotică, investindu-l pe Laie cu o solie politică. De altminteri faptul se confirmă și în restul poemei: există părți, ca *A murit* . . . ferite de accente patriotice. Altele, *Cântecele*, înfiripează tabloul petrecerilor de mai mulți, în cari rolul lui Laie este primordial, intim, familiar și social, fără relație cu postulatele naționale. El zice din lăută, sus la cârciumă în Dealu-Mare, zice de dor și de jale, *un cântec de-o cămașă cu altiță și de-un drac cu ochi vineți, de-o Aniță-cârcimăriță*. Suntem la nivelul M. Sadoveanu, cotă de specificitate etnică și folklorică.

Și de astădată impresia produsă este egal de covârșitoare ca înaintea lui Dumnezeu, dar de altă natură:

Când de dor ne zice Laie,
Tremură cupa pe masă;
Când de jale cântă Laie,
Sboară cupa pe fereastră.

Comparați același grad de intensitate cum se încorporează în două moduri diferite Fondul original al emoției și finalitatea rămân una : chipul și sufletul lăutarului în necesitățile de viață ale elementului românesc.

Ca Liszt care a cules ciardașurile spre a da sinteze muzicale superioare în *Rapsodiile ungurești*, d-l Goga s'a împărțit din tezaurul vieții naționale. Dar a avut puterea de a trece peste efemer. Factorul patriotic poate să dispară — cum a și dispărut — fără ca să fie atinsă vitalitatea creațiunii. Procesul este întrucâtva similar cu al lui Caragiale. Contemporaneitatea nu și-a imprimat sigilul atât de adânc, încât să țintuiască opera exclusiv de un moment. Nava și-a înfipt colții ancorei în stânca veșnică a particularităților etnice. Afirmația se poate verifica peste tot în piesele de căpetenie și chiar în crâmpetele creațiunilor d-lui Goga. *Dascălul* conține o emoționantă rechemare din „Soarele copilăriei”, e „un sfânt dintr'o icoană veche”, cu fața blajină, „un mag din basme” aplecat peste bucoavna bătrână, păstrătoarea dragostei de lege. Este simultan etern universal și particular omenesc, chipul dascălului d-lui Goga. Atitudinea o păstrează identic în *Dăscălița*, învăluită în aureola unei lumini neprihănite și înconjurată de un efluviiu de simțire duioasă. Ea e sfătuitoarea fetelor și învățătoarea bătrânilor, cari văd în vorba ei cuminte și domoală întruparea vie a ceaslovului. Ea le citește nevestelor scrisorile bărbaților *duși în slujbă la 'mpăratul*.

Preotul e prevăzut la d-l Goga cu un atribut în plus, acela de *apostol* (iarăși caracter ardelenesc). Aici, mai mult ca în cele de până acum, se articulează patriotismul. Totuși fără să fie anihilant.

Intrunind calitățile lui Slavici și ale lui Sadoveanu, uneori ale amândurora, în alte cazuri pe ale fiecăruia în parte, d. Goga se face receptacolul lumii românești dela țară. În apele clare ale versurilor sale își tremură linia peisajul și psihicul băștinaș. *Casa noastră* și interiorul ei, așa cum le-au hotărât vremurile și oamenii locurilor, cu mușcată la fereastră și busuioc la icoană; cu șindilă și cu privdor, cu duhul ei patriarhal manifestat în recitativul rugăciunii domnești, a Crezului, a povestii lui Alexandru Machidon sau a pildelor lui Isop, trăesc în poezia d-lui Goga. Mutați privirile către ograda cu pruni, către șura veche bătută de ploi, și veți avea pictura colorată a ceea ce-i absolut numai al nostru, material și psihic, de sute de ani. Și mai încolo, tot cerul și pământul : livada, lunca, codrul, apele — Oltul cu deosebire — munții, câmpiile, cu florile și fluturii lor, cu lumina de jeratic a soarelui și raza de beteală a lunii. Firea toată s'a coborât în ritmul său vrăjit. Zărilor pământului nostru stau pe pânzele lui Grigorescu, dar și în pastelul d-lui Goga. Imn de adorare cântat bărbătește naturii, dar nu în genere, ci acelei românești.

Tabloul încadrează oamenii (mai adesea), traiul tihnit, petrecerile, soborul de clacă, cârciuma, hora; flăcăi și fete, până și pe cârciumarul jidov și pe fica sa Ida, „cu ochi verzi ca leușteanul”.

Firește, fiind funciar legat de această regiune a inspirației, orașul l-a obosit și de aceea l-a detestat, l-a urât. Linia deviază și se frânge în volumul *Din umbra zidurilor*, și în multe bucăți din *Ne cheamă pământul*.

Indeajuns de explicabil, lirismul d-lui Goga are factura poezilor de tipul lui Gr. Alexandrescu și este rânduie să-și tragă forța din bucuria și *durerea altor inimi*, cari la d-sa nu puteau veni decât din pătura țărănească.

Armonia, marca sigură a oricărei noi originalități, este cu totul inedită în opera d-sale. E tot așa de strict personală ca aceia a lui Eminescu și Coșbuc sau a lui Creangă și Sadoveanu. O vioară de o construcție unică în care răsună, cu un timbru distinct de al altora, prelungul svon al Firii și al sufletelor.

Fizionomia cu totul aparte a d-lui Goga a născut în poezia noastră un curent de înrăurire. Un indiciu al proporției talentului. Numai scriitorii excelent înzestrați au făcut școală și au aruncat con de umbră. După Eminescu și Coșbuc s'au arătat imitatori. Nici d-l Goga n'a fost lipsit de ucenici. O dovadă mai mult că isvorul e limpede, adânc și undește apă vie.

* * *

În cadența sonoră și plastică a poeticei d-lui Goga, se sbat doruri și dureri, răsar zâmbete și nădejdi. Și în intersecție cu cercul acesta vast omenesc, este celălalt, al unei concepții unde freamătă aspirațiile neamului și ale stratului țărănesc. Vaticinația pe care sunt clădite rapsodiile sale s'a împlinit. Încă odată este adevărat că poetul este profet, fiindcă a vorbit prin sinceritate și cu sufletul colectivității. Tot Românismul a visat, a întrezărit visul devenit realitate sub ochii noștri; dar nimeni în tot Românismul n'a crezut mai profund în izbândirea lui, nu l-a simțit a avea și de departe; pe nimeni nu l-a dogorit suflarea caldă a ființei lui ca pe vestitorul vremilor *ce va să vie*. Poate din această cauză l-a exprimat mai mesianic. El a *luminat cărările pribege* și a ridicat în hăul nopții stâlp de foc călăuzitor. A văzut clar ceea ce primul nostru gigant vizionar — Eminescu — de abia a deslușit sfios. Prea rar și prea puțin s'a îndoit. Oscilațiile sunt disparente față de mugurul tare de lumină neclintit arzătoare, al speranții. Pentru acest cuvânt, astăzi, după ce a trecut înfricoșatul vifor și trăim *vremile răzbnătoare*, prooro-cite cu mistică râvnă, sufletul nostru se întoarce spre el ca spre un mag. Struna lui Laie a povestit Milostivului, jalea noastră, L-a înduioșat și lacrima lui de argint s'a aprins în stea cârmuitoare. De steaua lui Laie ne-am aninat credința și ea ne-a dus la mântuire.

Iată de ce, cu deosebire acum, îi datorăm d-lui Goga un gest omagial. E cam târziu. Se cuvenea să fie săvârșit în ceasul marei sărbători, când se îplineau cuvintele lui profetice. Ne-a împiedecat și încă ne mai stăpânește patima. Peste aceasta călcăm noi acum, când aducem prinos curat de recunoștință și admirație Cântărețului Iredentei și al Sufletului Neamului.

GLASUL DIN URMĂ

DE

GEORGE GREGORIAN

Maestrului Octavian Goga

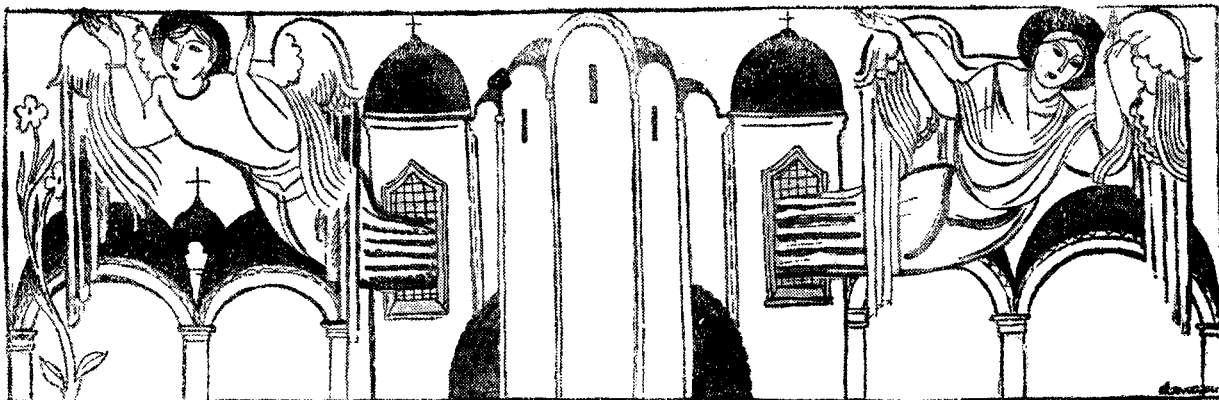
Te chem, Doamne,
Din stele,
Din glodul de răni și petale,
Din toate-adâncimile mele,
Din toate-adâncimile Tale.

Te chem Doamne !
Umbră pe ultimul pas,
La vad limpezit de blestem
Te chem
Cu glas, fără glas.

Te chem, Doamne !
Drumul cu soarele lui
Proaspăt se dă și 'n decor
Frunte căzută din sbor
Scapăt sub stoluri de pui.

Te chem Doamne !
Milă din urmă ce-aduni
Frunza rămasă 'n copac
Ochii din trupul sărac !
Milă de răi și de buni,

Te chem, Doamne !
Sterp frământat între mulți
Tremur că 'n Tine m'ascuți,
Tremur că soarele pică
Pe scoarța cu vârf fără floare ;
Și mâna cu frică
O 'ntind, o desfac din cărare,
Brațelor Tale o 'ntind
(Brațul Tău noaptea mai viu !)
Iartă ce-am fost rătăcind,
Iartă ce sunt și nu știu !

OCTAVIAN GOGA DRAMATURGUL

DE

DRAGOȘ PROTOPODESCU

Literatura noastră dramatică pare că se tot amână. Intre *Manasse* și poemele dramatice ale lui Lucian Blaga și Adrian Maniu, — lăsând la o parte drama istorică — puține piese care să lege epoca.

Vreo feerie dramatică, sau tragicomedie răsleață, sau și mai răsleață comedie de moldovenească atmosferă — ca minunata *Mușcata din fereastră*, a lui Victor Ion Popa — încolo, o veselă pustietate!

Să fie fiindcă sântem prea poetici?.. André Gide în *Si le grain ne meurt*, și, dacă nu greșesc, și aiurea, denunță genul dramatic ca ceva mixt, forțat; „outré”. El impune asupra autorului o violență, publicul. Convocat în masă și pentru veleități împărțite, la un conclav fără ordine de zi, și destinat în cele din urmă atâtor moțiuni distrate câte creere distrate sânt în sală — spre a nu mai pomeni de imixtiunea actorului, regisorului, și pînă și a directorului — ca și cînd ar fi vreo legătură între acesta și operă! — publicul participă de regulă aproape canibalic la ceiace — dacă își ia sumptia artei adevărate — e făcut pentru consumația palatală de ordinul cel mai delicat și mai specific cu putință.

Așa se face că majorității poezilor de calitate genul le repugnă pentru nota lui profană și — în vremea noastră — quasiproxenetă. Și că nouăzeci la sută din autorii dramatice „reușiți” ai mai tuturor epocilor — dar mai ales ai acesteia, sânt șarlatani de envergură.

Cine știe cum lucrează Edgar Wallace — cu o cohortă de secretari care îi culeg material, subiecte și furnizează scene întregi — dacă nu, cel puțin cum merge acuzarea, piesa scrisă deadreptul! (un fel de societate dramatică în comandă, căreia dînsul i-ar constitui capitalul de bază, numele său inexpugnabil!) — sau a auzit fie și măcar pe André Savoir destăinuindu-și felul de a dicta piesa direct la mașină, de îndată ce i-a năzărit subiectul, pentru a o împlini și transforma pe scenă și a ajunge uneori la ceva cu totul contrar celei dela care pornise, înțelege cât de departe sântem de „autenticitatea poetică” reclamată de Mallarmé opereii de artă, devenită în cazul de față o exploatare abilă și avidă — și aproape organizată — a metehnelor prostului colectiv care se cheamă public,

și intrată prin aceasta, în rîndul celorlalte industrii edoniste, ale hazardului sau epidermei, ca jocul de bursă, caii de curse, bacaraua, amorul profesional.

În cazul lui Octavian Goga avem un poet real care scrie teatru real. Și lucrul merită puțină oprire.

* * *

În poet două coarde vibrează autentic: obida neamului și lirica solului. Poetul e al „pătîmirei noastre”, cum a fost numit; și al gliei căreia a fost cel dintîi să-i dea vers.

Amîndouă coardele sună bărbat în *Poezii* și *Ne cheamă pămîntul*, unde revolta neamului său subjugat și durerea, care singură o mai înfrînează, și îndulcește ca o doină, își găsesc accente neuitate.

Deasemenea dragostea de pămîntul natal, cu florile și oamenii lui, cu dorurile și obiceiurile lui.

Această poezie a lui Goga a cucerit imediat cu timbrul ei viguros, cu ritmul năvalnic care nu făceau decât să-i spună originalitatea. Alături de Coșbuc, dînsul devenea poetul cuiva, cu atît mai veridic, cu cît patîma și revolta sînt mișcări dintr'un lăuntru mult mai adînc și mai înfiorat ca idilicul, chiar cînd acest idilic era al unui neam întreg, plugar și gureș.

În *Umbra zidurilor*, poetul și-a părăsit o clipă racialitatea. Dînsul s'a lăsat furat de minunea streinătății, Parisul cu splendorile și fascinațiile lui. Dar „Babilonul” nu l-a putut rupe de glia lui. În vârtejul lui de ispite, poetul „se visează în sat la el acasă”. Și acea lirică a solului, care în volumele anterioare se consumase în îndrăgiri de lucruri și făpturi din sat, acum se disolvă în melancolia depărtării și înstreinării.

Aceasta pune mai multă poezie pe realități, le scaldă într'o lumină de ideal.

Idealismul național dintru'nceput, se rezolvă în idealism poetic. Poetul idealizează pe ai lui prin farmecul dorului așa cum îi idealizase mai înainte prin puterea suferinței.

Trecînd din terenul liric pe acela al dramei, Octavian Goga nu o face decât cu acelaș suflet. Pătîmirea Ardealului pășește voinic, cu piept încovoiat și revoltă în glas.

Continuitatea e perfectă. Figurile brăzdate din poezii trec pe scenă. Cît de sincer a fost autorul se vede din faptul că îndată ce iese din lumea a lor lui, și are nevoie de un tip orășenesc, dînsul recurge la Caragiale. Otilia, cu fandoselile ei sentimentale, cu „bibicul” și „onoarea” ei care par'că abia așteaptă să fie... „reperată”, cum și acel „zice” revenit mereu în gura povestitorilor de scene a la „Aurora Economică”, descind direct — cum s'a și remarcat — din mahalaua *Scrisoarei pierdute*.

Numai că centrul de gravitate nu zace în această contingentă bucureșteană a *Domnului Notar*. Piesa se încheagă din figurile ardeleni cu nume de Niculae Borza, țăranul frunțaș, Solomon Nicoară, preotul din Lunca, Traian Văleanu, notarul, sau chiar Mitruț, pristavul satului, și Dr. Ieronim Blezu, candidatul guvernamental.

Toți trăesc aievea, în straiul și culoarea lor de acasă — Borza, cuminte și resemnat la vorbă, dar dârș și focos la faptă, formidabil la răzbunare, Traian Munteanu — tipul renegatului, dacă nu mă înșel, primul în literatura noastră — trufaș cu ai lui, laș cu cei cărora s'a vîndut, și flirtînd agresiv cu nu știu ce fatalitate a răului care 'l paște și duce la pierzanie; Solomon Nicoară, demn și neînfricat, senin și venerabil; Dr. Ieronim Blezu, tip de funcționar austriac, mărunț la suflet, latinist lucru mare, jovial și biurocrat; Mitruț, slab, dar de fapt om de inimă și de conștiință.

Toți sînt, însă, tratați poetic. Sînt produsul unei visiuni, sintetice și imediate, nu ai unei speculații de prodigioase evoluții motrice pe scenă. Un moment pentru fiecare e

deajuns să ni-l pună pe două picioare. De atunci nu-l vom mai uita, oricum se va mișca în fața noastră.

Aceasta nu numai că dă piesei o economie foarte dramatică, dar potențează caracterul personajului, și, dacă îi ia puțin din viață, îl răscumpără cu un fel de poezie a elementarului, care, dacă nu mă înșel, dela Greci porcede și rămâne marea frumusețe a tragediei antice.

Aceasta, tocmai fiindcă-i mai mult poezie și mai puțin viață, dă piesei o concizie statuară și un monocrom aproape impresionant. Personajul e un bloc de piatră — uneori necioplit — piatra, o porțiune de întuneric.

Acțiunea, la fel, are într'însa elementarul poeziei. Lupta dintre Români și renegat e dintr'un poem epic. Cravașarea icoanei, de către notar, la fel.

Piesa e o simfonie în negru major. Dacă ar fi fost scrisă de un orășean, sau regățean, ea ar fi rămas convențională, fadă și pletoasă ca o piesă istorică oarecare, cu piepturi goale în loc de platoșe și buzdugane, cu notari în loc de pârcălabi.

Dar autorul e fiul „Domnului părinte din Rășinari”. Și e poetul iobăgiei transilvane. Țăranii lui sânt autentici; drama lor, e de acasă.

Domnul Notar, e corolarul dramatic sincer al poeziei lui Octavian Goga.

* * *

S'ar părea că *Meșterul Manole* e la capătul unui mare circuit sufletesc. De fapt e coarda aceluiaș arc; arcul poetic al autorului...

Am spus că la idealismul său național, Octavian Goga adaugă un idealism pur poetic. E idealismul întrevăzut în ultimul său volum de versuri, în care, de după ziduri de cetate iscusită apuseană, dânsul își evocă satul și glia natală poetic investmântate în straiul de seară al depărtării.

Dela *Domnul Notar* la *Meșterul Manole* curba e aceeași ca dela *Ne cheamă pământul* la *In umbra zidurilor*.

După peregrinări prin lumea profană a politicei și acțiunei sociale, poetul se întoarce la maîtressa dintâi: arta. *Meșterul Manole* e o apologie a artei, a geniului creator.

Nimic mai potrivit pentru ea, și mai stringent, ca motivul baladei cu acelaș nume.

Nimic mai poetic, deasemeni.

Andrei Galea, sculptor de mare viitor, iubește pe viață și moarte pe Ana Brăneanu, soția lui Vlad Brăneanu, proprietar și politician. Dânsa îl iubește la fel. Intre cei doi se interpune soțul, prejudecata morală, un duel din care sculptorul abia scapă cu viață.

Din vârtej cei doi, care trebuie să se despartă, ies distruși. Viața nu mai înseamnă nimic pentru fiecare. Numai că absorbit în opera sa, în frigurile suferinței, cu imagina dragostei sale în ochi, Andrei Galea e în stare să ajungă la capodoperă. În ea par'că a zidit pe însăși fosta lui amantă. *Meșterul Manole* s'a reeditat.

Pasiunea celor doi are izbucniri vulcanice. Abia aflăm că se iubesc și adulterul s'a săvârșit. Abia s'a consumat păcatul, și-i vedem pe amândoi în prăpastie. Autorul e grăbit să ajungă la ideea centrală. Să vadă jertfa soției din baladă transpusă, realizată pe plan modern. Protagoniștii acestei idei sânt, ca și ea, succinți, elementari, poetici.

Meșterul Manole e dramatizarea unei idei poetice.

Am început cu acțiunea. Să sfârșim cu personajele.

Ca și cei doi protagoniști, ele sânt toate poetice. De aceia și toate, grozav de simpatice.

Iată-l pe Iancu Balteș, scriitor de șaiszeci de ani, cu renume și poftă nesfârșită de viață, amator de spirite și ironie, ușor blazat, dar pururea uman și patetic.

„Balteș. — Tot în grădină,coniță. Am trecut și pela albine, dar albinele, vă spun drept, mă plictisesc. Toată alergătura asta fără răgaz, pe principiul muncii care nu iartă. O societate mediocră, fără fantezie. Afară dacă nu cumva trântorii, ei să mai învârtească ceva în capul lor, da-i omoară.. A, la albine, o constituție burgheză implacabilă... De câte ori intru la o prisacă, am impresia că am rătăcit într'un cartier de muncitori la Manheim. In vreme ce florile... Știți că am rezolvit problema bătrâneței? O viață,coniță, înainte să isprăvească, are nevoie de un relâche al meseriei, de-o preocupare nouă, de-o Isola Bella pe care stai singur și bei tutun... Un fel de anticameră a veșniciei în care aștepți termenul de plecare, cu hârtiile în regulă. De aceia eu îl înțeleg și pe Cincinat la coarnele plugului și pe Carol Qvintul la Estramadura.... decât...

Ana. — D-ta te-ai face grădinar....

Balteș. — Grădinar,coniță. Vreau să intru în eternitate nu pe un afet de tun, nu pe-o poartă de mânăstire; pe-o cărare stropită cu flori..."

(Act 2, scena 2)

Se poate un personaj mai poetic?

Tot așa vorbesc și se comportă — deși mai puțin pronunțat — ceilalți, — dela Elena Caramfil, văduvioara cu voce caldă, la arhitectul Emil Scarlat, și dela aceștia la prințul Mușat și Țața Ilinca.

Autorul se complace în a le urmări cutele de mătase ale sufletului, și, cu riscul de a încetini acțiunea, le dedică un act întreg, actul întâi, pentru a ni-i pune în fața microfonusului propriilor lor destăinuiiri. Acest act, după toate regulile act de expoziție, e un caracteristic mod de a vorbi frumos al autorului, — poate se vorbește prea frumos, și Ana, oricât s'ar declara din „școala lui Iancu Balteș”, îl emulează prea mult, în întorsătura masculină a frazei :

„Ana. — A, nene Iancule! Verva strălucitoare, ca totdeauna. Vorbești, și cuvintele D-tale țâsnesc ca vârfuri de florete. Te înțeleg așa de bine când văd că fugi de grațiile greoaie ale Nordului. Vreau însă să știi cu cine ții D-ta, sub ce umbrar te adăpostești.”

(Act 1, scena 1)

Citatele s'ar putea înmulți, toată piesa ar putea fi citată ca atare, fiindcă toată e scrisă admirabil.

Din cauza obsesiei cuvântului de spirit, sau bine întors, piesa ar risca să rămână în literatură. Dar, ca și în *Domnul notar*, autorul are inspirația să se adreseze și aci unei lumi care oricât de diferită de cea dintâi, nu e mai puțin la îndemâna sa. Lumea artiștilor și poezilor. Toți eroii trăesc atunci o realitate imediată și neforțată și atunci ceiace ar fi putut rămâne simplu poem dramatic, devine drama reală a unei lumi ideale.

* * *

Dar ceiace-l face pe Octavian Goga, mai presus de orice, să scrie teatru adevărat, e nota cea mai caracteristică a talentului său : vigoarea.

È vigoarea care dă poeziei sale un timbru atât de personal și care, dela ritmul nestăvilat al versului, la accentul vibrător al cuvântului neaș, marchează lirismul său cu originalitate.

Teatrul domniei-sale oferă acelaș spectacol. O musculatură bărbată încordează viața eroilor și le rezolvă destinul într'un svâcnet patetic al întâmplărei.

E vigoarea aceasta ceiace simplifică în intensitate caracterele și le impune o economie care altfel ar fi rămas de domeniul abstracției statice. Este tot ea care operează acțiunea și o concentrează în raccourci-uri convingătoare în ciuda laconismului și neașteptatului lor.

Este ea care menține pe poet în dramă și pe dramaturg în poezie.

Și astfel Octavian Goga oferă spectacolul unui poet, care, rămânând poet dealungul întregii sale opere, stăpânește nu mai puțin genurile — întrebuințăm cuvântul pentru nota lui expeditivă — și creiază cu adevărat în sânul lor.

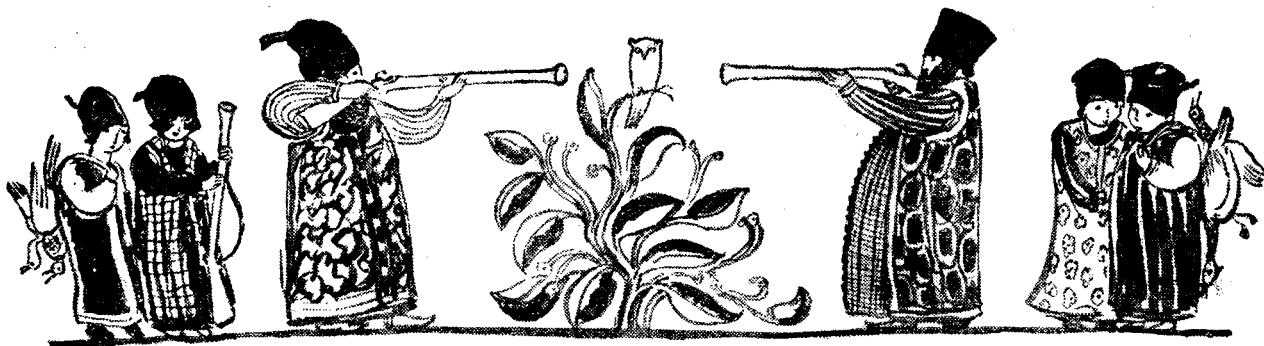
E ceiace — pe un alt plan — am avut prilejul să analizez cândva în această revistă în persoana romancierului englez Thomas Hardy. El e tipul poetului care abordând romanul își menține optica poetică și nu cedează din viziunea de sinteză și elementar captivant, în făurirea caracterelor și acțiunii. Aceasta nu-l împiedică pe autor să fie unul din cei mai mari romancieri de limbă engleză.

Octavian Goga reprezintă un caz asemuitor în domeniul dramei românești.

Cunosc coeficientul social al teatrului său și nu pierd din vedere realitatea de ordin atât de material în care se complace.

Dar voi prefera totdeauna să spun că autorul dramatic Goga e un frumos poet dramatic....

S Ă R M A N I I

DE

I. MIRCEA

Nu-i vezi că plâng și că se tem
De jocul umbrelor de seară?
Ei vor pe tine să te chem,
Doar ție vor
Un ajutor
Să-ți ceară.
Impacă-i, zi-le un cuvânt,
Rupe-le o floare din pământ,
Culege-o găză pentru ei,
Joacă tăciunii prin scînteii,
Scoate din sacul cu povești
O zână ori un Moș Crăciun
Ori cântă-le un viers frumos
De Moș Ajun.

IMAGINI ITALIENE

(NOTE RĂSLEȚE DINTR'UN JURNAL DE CĂLĂTORIE)

DE

TUDOR VIANU

II

CĂLĂTORIE PE MARE

Puternică și pură laolaltă
Stea din tăria cerului înalt
Adie, pâlpește și se 'nvoaltă
De pe-un tărâm pe celălalt.

Nu-i zi aprinsă dincolo de zare,
Nici telegari învăpăiați la car
Nu bat potcoava lor pe amânar
Sbucnind înfricoșați din mare.

Egală noaptea pururea cu sine,
Adie blând din cerul mai curat
Ca fața unduirilor marine,
Ca valul sur de care ne-am legat.

Noi nu știam atunci călătoria
Fiindu-ne în adevăr un drum,
Că vom afla-o țintă sub tăria
Aprinderii înalte fără scrum.

Stăm azi la pupă și privim la semnul
Cu care ne legăm de țărnul dus,
Răpit de zarea veche și îndemnul
Călătoriei noastre spre Apus.

Nu-i pată, nu e nicio tremurare
Când lunecăm încremeniți pe ape,
Ca două faruri luminând pe mare,
Lucind târziu, stingându-ne aproape.

APUS PE ADRIATICA

Populația de copii a Veneției este cu totul uimitoare. Strânsă în ulițele înguste și comprimată de forfota fără pereche a acestei cetăți, ea pare cu atât mai densă. Un grup de copii se găsește pretutindeni. În cartierul popular din insula Giudecca, apariția lor are ceva halucinatoriu, așa cum îi regăsim la o cotitură bruscă a străzii, irumpând dintr'un gang, pitiți pe o punte, ca într'o adevărată multiplicare instantanee. Sărăcicioasa viață de familie a cartierelor venețiene, soarele puternic, veselia străzilor trimite sau chiamă afară pe toți acești copii. În lunile de vară, vaporetele care fac cursa către micile insule din apropiere îi încarcă deopotrivă, pentru a-i lăsa o zi întreagă pe plajă.

Ne întoarcem acum dela Chioggia și la fiecare stație a vaporului încercăm câte un nou transport de copii, pentru a-i înapoia în Veneția. Coverta devine neîncăpătoare. Stăm strânși între grupuri compacte, supravegiate de vreun frate sau o soră mai mare. Prin fața noastră defilează țarmul șirului de insule, succedându-se la mici intervale: Pellestrina, Malamocco, Lido. Așezarea Veneției se repetă aci într'o copie neisbită și mizerabilă. Casele stau cufundate și aci cu temelile în apă, dar undele liniștite nu primesc răsfrângerea feerică a palatelor de marmură. Umezeala urcă în schimb pe sub tencuiala zugrăvită cu galben, cu roșu sau cu verde și desemnează figuri fantastice, o floră mucedă și leproasă. Moartea care amenință Veneția începe din aceste periferii lacustre. Sub coasa ei au început să cadă străzile deșerte, cheiurile încărcate de gunoaie. Ne îndreptăm deci privirile către întinsurile salubre ale mării. E ora amurgului care ia pe Adriatica o înfățișare neuitată. Nu regăsim nici decum zarea tragică și incandescentă, care i-a inspirat poetului nostru versul cunoscut :

Apusul își întoarce cirezile prin sânge.

Acest apus este al cerului nostru. Aci e altceva. O intensă răsfrângere aurie a inundat deodată întreaga atmosferă. Plutim într'o revărsare de aur, într'o baie de raze călduțe care poalește întreaga suprafață a mării, încercând liniile palatelor din zare. Fiecare picătură de apă a văzduhului saturat a topit în sine o picătură din aliajul unanim și privirile deslușesc cu greu drumul vaporului, care înaintează acum într'o glorie delicată și paradisiacă.

În vremea aceasta vaporul se apropie de coasta micii insule San Servolo. O plantație deasă de chiparoși a strâns între ramurile ei, întunericul gata să izbucnească îndată ce iradiația amurgului se va istovi. Undele se umbresc deasemeni în apropierea țarmului și luntrea care le desparte, înaintând către mal, pare a se reculege vâslind către această insulă a nopții și a tainei. Dar în aceiași clipă, copiii care ne întovărășesc pe vapor par a fi cuprinși de o veselă agitație, pe care nu ne-o lămurim. Zeci de batiste încep să fluture cu prietenie către insula San Servolo, saluturi și exclamații sunt trimise în văzduhul care le înghite îndată, în timp ce câteva brațe se silesc să răspundă din desigur nemișcat al chiparoșilor. Pe insula San Servolo se găsește un spital de nebuni și în fiecare zi, în această oră a amurgului, nebunii și copiii schimbă saluturi însuflețite și cordiale, pe când vaporul se mistue în aureola apusului pe Adriatica.

FLORENȚA

Știu zările că nu-i pe lume
Cetate dulce după nume
Mai dârză decât e Florența.

Iat-o

Cum se clădește dinspre San Miniato.

Rostogolind sub ceruri blocuri sure
Cu vuet de armuri și de pădure
Se'nalță drept și în pământ se'mplântă
Puterea ei de șapte ori ne'nfrântă.

Trecutul tău, cetatea mea, mă'ndreaptă
A-ți recunoaște pilda înțeleaptă :
Când veacu-i moleșit și fără vlagă,
Tu spargi văzduhul cu puterea'ntreagă.

Cu zeci de turnuri roșii și de arcuri,
Ca fulgere încremenite'n veacuri,
Intipărești și azi pe cerul serii
Logodna Frumuseții și-a Puterii.

Dar ascultăm acum pe Puntea Veche
O forfotă pe care-o ții'n ureche
Și-o duci cu tine ca un cânt ce'n minte
Se prelungește fără de cuvinte,

În timp ce pe sub punte Arnul,
Cu undele'nroșite ca mărgeanul,
Iși urcă duhul răcoros și-l varsă
Pe fețe-aprinse și pe piatra arsă.

Colinele ce cântă și undue
Iși duc pe umeri și spre cer le sue
Pădurile de noapte și de pară
Sufliând o boare rece și amară.

Dar negrul cer al nopții se învoaltă
Din campanila Domului înaltă,
Pe când Iuceferi scăpărând în zare
Supus orașu-ți cade la picioare.

NOAPTE ÎN ASSISI

Rare ori s'a întâmplat ca un peisagiu să se fi asimilat cu un suflet, într'un chip mai desăvârșit decât sufletul lui Francisc cu peisagiul din care răsare Assisi, dulcea și rodnică vale umbriană. Imprejurarea a devenit sensibilă pentru noi chiar din prima noapte a sosirii aci, petrecută pe jumătate și fără puțință de a ne răpi farmecului ei, pe tera-

sele hotelului Subasio. Aceste terase, trei sau patru la număr, descind în felul italianesc, către adâncimea peisagiului, ca un șir de trepte și odihne, menit să te apropie din ce în ce mai mult de sânul răcoros al naturii și să te oprească la fiecare etapă, pentru a îmbrățișa cu uimire vastă ei perspectivă. Din înălțimea acestor terase, ochiul domină fundul văii pe care trenul ne adusese dela Perugia. Pe nesfârșita întindere, copacii care susțin vița de vie întruchipează patratele unei imense table de șah, în timp ce luna mutând cu fiecare oră umbrele lor, ne apare ca jucătorul solitar adâncit în problemele lui.

Ce este liniștea care coborînd către noi, ne înalță către ea, spre înălțimile arcuite ale cerului adiând din mii de stele? Sunt poate ceasuri de când auzim, dar ascultăm abia acum cântecul greerilor, aspru și uscat ca însăși stânca de unde ne vine clamoarea lor. Această stâncă pornește din imediata noastră apropiere, din partea dreaptă a teraselor pe care ne aflăm. Meșterii au sprijinit-o de mult cu un șir euritmnic de arcuri și contraforți și pe temelia aceleiași stânci întărite, ei au clădit cripta lui Francisc și cele două basilice suprapuse. De sute de ani stau față în față și se privesc în nemișcare, monumentul sacru închinat amintirii lui Francisc și vastul peisagiu în care s'au desfășurat ostenele vieții sale. Dar dacă trupul lui Francisc zace acolo, în taina pecetluită a criptei, peste care oamenii au așezat îndoita povară imutabilă a celor două basilice, sufletul lui se găsește afară și chiar în această clipă noi îl simțim în largul câmpiei lunare.

Solidaritatea Sfântului Francisc cu pământul care l-a văzut născând a fost atât de mare, încât deși zelul pietății lui l-a hotărît la călătorii îndepărtate, sub zidurile cetății asediate a Damietei pentru a îngrijii pe ciumași și la curtea sultanului egiptean, pentru a dovedi adevărul credinței lui, oferind proba de foc înspăimântaților preoți musulmani, drumurile vieții l-au înapoiat neconținut către Assisi și împrejurimi. Legenda s'a contopit astfel adânc cu peisagiul și ochiul care măsoară drumurile, trece de pe-o colină pe alta, urcă pantele înverzite ale Apeninilor apropiați, răsfoește în același timp paginile grele ale unei cronică eterne.

Iată drumul către Perugia, pe care o zărim scânteind pe colinele ei. Intr'acolo se va fi avântat Francisc, îmbrăcat în zalele și armura cavalerilor, de două ori în zilele tinereții sale, dornică de lupte și renume. Dar a doua oară boala îl readuce înfrânt acasă și această trădare a corpului a fost decisivă pentru soarta lui. Veselia tânărului fiu al lui Bernardone, cunoscut pentru petrecerile care turburau până târziu liniștea orașului, se umbră deodată. Nimeni nu se vindecă de boala de care a suferit cândva. Intipăririle primite în corpul nostru ne însoțesc până la desfacerea lui. Sentimentul corpului joacă un rol de seamă în biografia lui Francisc și cuvintele pe care ni le-au transmis cronicarii Sfântului, vorba despre „fratele măgarul”, pe care îl încărcăm cu toate ostenele și durerile vieții, grija pe care el o manifestă uneori pentru locuința vremelnică a sufletului, sunt tot atâtea raportări către un anumit punct de căpetenie al conștiinței lui. În slăbiciunea și suferința corpului găsim Francisc prima legătură cu ireparabilul și deci cu eternitatea. Sufletul lui deveni dintr'odată mai grav. Conversația lui cunoșteă acum tăceri subite, absențe inexplicabile. „Desigur că Francisc cugetă să se căsătorească”, glumi odată un tovarăș de petreceri. „Da, răspunse Francisc, cu cea mai nobilă și mai frumoasă doamnă. Cu Sărăcia”.

Iată drept în fața noastră biserica Santa Maria degli Angeli, clădită pe locul primei așezări monahale a lui Francisc. Aci era odată umila Portiuncula, unde Francisc se retrase îndată ce depuse în mâinile bogatului său tată, odată cu hainele scumpe pe care le primise dela el și al căror dar nu mai voia să-l păstreze, și legăturile condiției sale burgheze. Câțiva oameni veniră să i se întovărășească. Un negustor bogat și bine văzut în oraș, Bernard de Quintavalle, își împărți întreaga avere săracilor și consimți să guste cu Francisc, pâinea cerșită la porțile oamenilor și dulceața nespasă a unei existențe descătuseate. Lumea din Assisi își pierdea fără îndoială capul. Multă vreme rumoarea scan-

dalului general însoși pe străzile orașului trupa sdrențuită a lui Francisc, cărând pietre pentru bisericile ruinate din preajmă și răspândind învățătura de miere a iubirii lui Dumnezeu și a lumii celei frumoase. Un astfel de atentat la ordinea socială existentă, prin seducția și declasarea sufletelor eră în Assisi o împrejurare fără precedent. Trupa ucenicilor lui Isus trebuie să fi neliniștit mai puțin pe oamenii din Ierusalim. Iată însă pe acest fermecător Francisc atacând societatea contemporană în pozițiile ei cele mai înaintate, isbutind să-și asocieze pe unii din oamenii bogați și serioși ai locului sau hotărînd pe Clara, mlădiță de familie nobilă și cavalierească, să-și depună în mâinile sale, costița ei retezată, ca un legământ al noii vieți închinată lui Dumnezeu.

Clara deveni mai târziu stareța mănăstirii Sfântului Damian. Noaptea ne împiedică să vedem mica sihăstrie dată astăzi în stăpânirea fraților minoriți și pe care o vom descoperi abia a doua zi, în timp ce ne continuăm plimbarea dincolo de Porta Nuova. Acolo vom afla într-o oră a amurgului, micul chiostru înflorit, unde Francisc a compus Imnul Soarelui. Blândețea și armonia locului e atât de mare, încât ni se pare a prinde la isvorul lor, cuvintele de laudă și iubire adresate fratelui Soare, surorilor noastre Luna și Stelele, Apei umile și caste, Focului frumos și puternic. Comentatorii lui Francisc se găsesc încă în fața unei întrebări nedeslegate, comparând viața de asceză a eroului lor cu iubirea pe care o purta tuturor înfățișărilor firii. Nu ne pierdem însă iubind? Iubirea nu cere oare dela noi jertfa existenței care își capătă tocmai dela ea cuprinsul și înțelesul? Marele suflet erotic al lui Francisc a înțeles aceasta. Paradoxalele momente ale carierei lui, gesturile neașteptate și pitorești ale acestui poet genial și boem al credinței, au în același timp ceva din exaltarea unui amant patetic.

Dar privirile ni se întorc asupra Portiunculei. Aci a revenit Francisc pentru a muri, după ce pe muntele Alvern, contemplând marele Arhanghel răstignit pe cerul nopții și străbătut de gladiu, el resimți durerea săgetătoare a milei și a stigmatelor primite în palme și picioare, în coapsă și pe frunte, pe locurile unde Isus fusese împuns de cuele, de lancea și de spinii crucificării. Francisc reveni cu totul slăbit. El ceru să fie așezat gol pe pământul gol. Intre el și buna natură a lui Dumnezeu, în care iubise elementele prietene, corpurile cerești, florile și animalele, Francisc lepădase una câte una scutecele izolatoare ale averii, ale condiției și considerației sociale și părăsind acum și ultimul său vestmânt, întreprinse în aceeași noapte călătoria către Domnul, tot așa cum o începuse printre podgoriile și pădurile acestei rodnice văi a Umbriei, pe care o ținem sub privirile noastre până când cerul pălește și noaptea devine mai rece.

PIETATE ȘI IMAGINAȚIE

Pășim prin încăperile casei lui Bernardone, tatăl lui Francisc. Din atâtea locuințe ale vechiului Assisi, nu este o alta mai glorioasă. Suntem deci chiar la obârșia minunatei legende, care a încins de iubire sufletul omenirii. Pătrundem pe sub bolțile joase, dornici de a legă de vreun detaliu particular și concret sfânta amintire de șapte ori seculară. Dar toate încăperile au fost transformate în altare și zidurile bătrâne nu spun nimic cât privește viața de odinioară. În fața unei uși secunde, un episod precis al biografiei lui Francisc ne vine totuși în minte. Aci este intrarea către carcera în care Bernardone și-a închis băiatul.

Francisc se rugă în mica biserică a Sfântului Damian, când crucifixul în fața căruia se prosternase, începu a-și mișca buzele, spunându-i : „Francisc, du-te și repară casa mea. Nu vezi că se prăbușește din toate părțile?” Până să lămurească adevăratul tâlc al cuvintelor auzite și căroră n’avea să se supună decât întemeind puternicul său ordin, Francisc crezu că poate răspunde și cu o faptă mai mică. El întocmi un balot mare din stofele tatălui și

porni către târgul din Foligno. Vânzând acolo marfa și calul care-l adusese, fiul lui Bernardone alergă către mica biserică ruinată, pentru a-i duce banii necesari ridicării ei din nou. Zidurile bisericii Sfântului Damian mai păstrează încă urma micii ferestre, pe unde Francisc aruncă banii. E renumita „ferastră a dinarilor”, care nu se poate vedea însă decât din interiorul bisericii, căci pe din afară ea a fost zidită, ca una care nu poate primi un dar mai prețios și nici nu poate lăsa să se furișeze o privire mai limpede și mai pioasă, decât aceia care iscodia întunericul navei și altarului acum șapte sute de ani.

Bernardone nu se arată de loc mulțumit de felul în care fiul lui înțelegea să-i folosească averea. El doria să-și vadă înapoiată marfa sau banii pe care ciudatul său fiu îi dobândise din vânzare. Ceeace ruinata biserică din afara zidurilor primise eră spre paguba sa și Bernardone se împotriva ca bunul ce-i aparținea să fie întrebuințat peste voința lui, chiar dacă el eră adresat mai departe și mai sus. Până când judecătorii să-i recunoască dreptatea lui cea tare, el închise pe Francisc în carceră. Aci începe așa dar martirul vieții lui Francisc. In fața acestei uși coti drumul vieții sale.

Dar ușa ni se deschide. Și ce vedem în strâmta încăpere a carcerii? Ce descoperim acolo unde nu așteptam să ni se arate decât goliciunea zidurilor pătrunse de umezeală? Chiar pe Sfântul Francisc în mărime naturală, în genunchi și luminat de o aureolă, dibaci combinată din mai multe globuri electrice. Simulacrul făcut din ceară așteaptă neconținut acolo, pentru a surprinde pe vizitatorii care deschid ușa, fără să fie preveniți. In fața ușii carcerii se aud deci exclamații de uimire, care după felul persoanei care le scoate, înseamnă fie scurta teroare a unei prezențe neașteptate, fie mila dăruită amintirii unei sfinte dureri, fie admirația pentru înscenarea atât de bine isbutită.

Noi însă recunoaștem aci gustul bisericii apusene pentru înfățișările sensibile și înclinarea ei de a cuceri inimele pe calea imaginației. De atâtea ori am fost isbiți în bisericile catolice, întâmpinând alături de fresce și tablouri de preț, alături de marmure renumite, în care chipurile și întâmplările creștine apar în marea transfigurație a artei, naive reprezentări ale acelorași figuri și momente, făcute cu intenția de a abține o asemănare mai deplină și mai săgetătoare decât aceia a artei. Ieslele Nativității, Madona cu Copilul, vreun halucinant Crucifix, executate în lemn sau teracotă și într'un fel care imită mai de aproape colorile realității, dublează în atâtea biserici catolice întruchipările artei. S'ar părea că din rădăcina aceleiași pietăți, un braț al imaginației urcă spre transfigurările artei, în timp ce celălalt se oprește în regiunea unui realism capabil să cucească sensibilitățile, într'un chip pe care arta nu-l năzuește niciodată.

Arta italienească n'a făcut totdeauna această deosebire. Realismul lui Giotto este încă impregnat de o intenție narativă, menită să aducă viu și dureros în față impresia concretă a atâtor evenimente ale trecutului creștin. Același accent realist l-am întâmpinat apoi de atâtea ori în muzeele Italiei, odată cu vreo scenă a decapitării lui Ion, din al cărui grumaz sângele țâsnește în valuri bogate sau cu înfățișarea trupului chinuit al lui Cristos, a cărui inimă ni se arată cum palpită cu adevărat, de sub coastele descărnate. In mod general, veacurile Renașterii ajung să întrecă acest realism și în timp ce pânzele și marmurele ei se purifică artistic tot mai desăvârșit, vechiul realism își continuă existența lui naivă și populară, în acea margine exterioară a artei, unde întâlnim acum și simulacrul din carcera casei lui Bernardone.

ÎNGERI MUZICANȚI

Muzica îi vorbea puternic Sfântului Francisc. Pica, mama lui, va fi adus la Assisi, din Provența unde se născuse, o mulțime din romanțele pe care trubadurii le cântau

din loc în loc. Înalta năzuință a lui Francisc de a deveni un jongleur al Domnului, păstră desigur în sine dorința de a fi, în cinstea lui Dumnezeu, un cântăreț cu tot atâta farmec ca și aceia care făceau să vibreze cerul Provenței. Iubirea Sfântului Francisc pentru muzică a fost îndestulată de Dumnezeu în două rânduri. Era odată în zilele maturității lui, când amintindu-și de cântecele petrecerilor din tinerețe, dar temându-se să tulbure liniștea gravă a locașului unde se află cu sunetul lor, Dumnezeu îi trimise câțiva Ingeri, care începură a intona chiar doritele melodii ale veseliei și lipsei de grijă. În noaptea aceea, peste zidurile mănăstirii și deasupra severului chiostru al reculegerii, a răsunat un cor de pământești cântări, ceea ce dovedea că tinerețea când petrece poate fi plăcută lui Dumnezeu, prin însăși veselia și grația ei. Altădată Francisc se găsea pe Alvern și dornic să regăsiască patria cerească a sufletului, el se rugă de Domnul să-i dăruiască mai dinainte ceva din nesfârșita beatitudine a lumii de dincolo. Dumnezeu îi trimise un serafim, purtând în mână vioara și arcușul. Serafimul începu să cânte atât de dulce și fioros, încât Francisc simți că ar fi putut muri de voluptate, dacă melodia n'ar fi conținut mai curând. Beatitudinea cerească este așa dar de același fel cu muzica pământului. Paradisul va fi fiind un loc al cântecului neîntrerupt, un mediu sonor în perpetuă vibrație, prin care sufletele se vor fi mișcând neștiutoare de lume, ca peștii în marile adâncimi ale Oceanului.

Ingerii muzicanți ai lui Francisc, serafimii care au alinat în sufletul Sfântului dorul de trecut și iubirea tânjitoare către lumea de dincolo, au trecut apoi în pictura italiană. Un stol de îngeri muzicanți au coborât pentru a însufleți tablourile, populându-le în marginea lor și umplând închipuitul lor spațiu cu nesfârșite cântece de slavă. Ideia pare a-i fi venit mai întâiu lui Bellini. Dar ea s'a răspândit apoi printre mulți dintre pictorii primei Renaștere.

Ingerii muzicanți nu sunt totdeauna violoniști. În tabloul lui Botticelli dela Uffizi, înfățișând pe Fecioara oferind Pruncului rodia despicată, roiul lor copilăresc cântă din deschisele cărți de rugăciune. Privirile îndurerate ale Madonei, suflul ei delicat, înfiorând parcă buzele ușor umflate de plâns, consună cu ultimul acest expirant al melodiei, în timp ce din ochii Ingerilor-copii pornesc privirile în sus și în jos, ca tot atâtea raze încrucișate. Nimic nu ne-o spune anume, dar subtila prezență a muzicii o simțim lămurit cum înclină capetele și face să alunece privirile.

Alteori însă stolul Ingerilor apare ca o adevărată trupă orhestrantă și astfel în tabloul lui Fiorenzo di Lorenzo, care ne-a oprit mai multă vreme la Perugia, adorația Fecioarei și a Magilor se înalță tremurată și se topește armonic cu cântecul răsunând din citere, harfe și viole. O dulce influență muzicală a trecut ca un tăvălug peste sufletul mistic al Umbriei și Toscanei în jurul anului 1400. Inspirația franciscană, îndrumătoare încă în multe privințe pentru pietatea regiunii, favoriza această eflorescență a armoniei. Pictura deveni atunci o descriere a indescriptibilului, o expresie a inexprimabilului, o redare a sentimentelor fără fund și cu înmiit ecou. Iată tabloul lui Domenico di Bartolo, din Academia de belle-arte a Sienei, unde adâncă simțire care apleacă pleoapele Madonei, duce la gură, în semn de căinare, pumnul Copilului, înalță privirile și înecă în plâns chipul Ingerilor, ni se manifestă cu deplină adecuare abia în sunetul închipuit al viorii mânuite de Ingerul din stânga. Ceea ce Wagner a înțeles mai târziu, ideia pe care el a construit întreaga sa invenție dramatică și în care muzica apărea ca un mijloc de expresie superior tuturor celorlalte, chemat să intervie atunci când toate celelalte se dovedeau insuficiente, a fost presimțit de acești pictori mistici, la care apariția Ingerului muzicant vine să sprijine adâncă și blânda lor pietate.

(Va urma)

P O E S I I

DE

ȘTEFAN IORGA

CEAS DE TAINĂ

La lampa-aprinsă stam vre-o trei prieteni ;
— Tablou pătat în umbra nopții fine ; —
Un suflu rar, se 'nfiora prin cetini.

Era târziu, și fluturi de lumină
Veneau cerniți prin ramuri dinspre lună,
Pe iasomia albă din grădină.

Supt abat-jourul verde, fumul
Țigărilor se risipea de sine ;
Un suflu proaspăt învia parfumul.

Tic-tacul ne'mpăcat tăia vecia ;
In furișarea clipelor fatale
Părea că ricanează veșnicia.

Un „Cap de Mort” se învîrteja'n lumină ;
Un greier își lega arar refrenul ;
In glastra goală ramuri de sulcină,

Iși iroseau puterile rămase ;
Și cum stăteam în gânduri, dintr'o dată
Mi s'a părut că liniștea strigase.

Lampa filă, și funigei răsniți
Ningeau în roiu peste pahare...
Noi ne-am privit prelung, nedumeriți ;

Și unul a'ncercat suris din vrere ;
Cu toți silit ne-am prins, pe-o clipă scurtă ;
Și iar s'a strâns din fără rost, tăcere.

În poartă am glumit pe-o temă veche ;
Ș'am dat paharul vrăjmășit pe gură.
Lung țiuia tăcerea în ureche ;

Cum ei piereau fără cuvânt în noapte,
Mi s'a părut că duc ceva din mine.
Și vrând să strig, m'am auzit în șoapte.

Norii fugeau grăbiți suflând pe lună,
Copacii licăreau din frunze'n jur,
Lung chioșcul palid mă privea'ntre ramuri,
Cu ochiul străveziu de abat-jour.

CRĂCIUN

Aici în munte-i liniște 'n poiană,
Nici un cătun nu hămăie pe-aproape ;
Flăcăii nu se 'ncumetă cu steaua ;

La casa cu 'nvelișul în zăpadă,
Eu singur, Nicolae Păduraru,
Privind în vatră cum sporește jaru,
Stau aiurit, trăgând prelung luleaua ;
Uscându-mi fulgii aninați în geană ;
Acuma s'a încălzit odaia,
Și-mi lepăd peste laviță sumanul ;
Trăgând a moarte-un pumn de vreascuri vii,
Se răsucesc, și-și învrăjbesc văpaia,
Jucând un stol de umbre cenușii.

Dar prea e cald, și ies în bătătură ;
Din zare 'n zare s'a întins troianul,
Atârnă greu pe crengi de brazi noianul
Zăpezii înghețate, albastrii.

Și ceru'ușor de fum urcă spre stele.

Un lup, la vadul alb își strigă foamea.

M'am reîntors, și stând cu ochii 'n grindă,
Aud cum pași ușori se-ating de tindă.

E mult de când s'a prăpădit Ileana ;
Și fulgii se topesc, și-mi udă geana.

R Ă Ş I N A R I I

DE

ADRIAN MANIU

Iată că încerc să te zugrăvesc, sat din poale de munte, unde nu mi-a călcat piciorul, dar mi-a călătorit adesea gândul cetind cântecele durerii tale ce erau ale întregii țări — cântece ce prin suferință au învins, preschimbându-se în dreptate nouă răsturnătoare de aspirări străvechi.

Cu zarea unor piscuri albastre, din care veșnic stă gata să coboare, ca o oaste, brădetul ce lăcrimează rășină, și tângue în talănci, îți deschizi ulițele drepte între case bătrâne ce poartă fiecare în vârf o cruciuliță — fiecare cămin fiind o biserică, fiecare vatră un altar — pe acolo trecea uneori ziua cu pas măsurat ca și cuvântul — sfântul Petru coborât din raiul povestei, sau moș popa sprijinind bătrânețea în toiag, și un ceaslov la subțioară — iar noaptea în ceata recruților luați la cătănie chiuitori ca de nepăsare, îmbărbătând frângerea inimilor vioara lăutarului chior.

Sat care iubește busuiocul, mintă creață, mușcata și calomfirul purtat în sânul fetelor mari sau la urechia junilor — din grădini și livezi pâlpaie ziua lumina florilor și a fluturilor dintru începutul primăverii, nopțile fiind fermecate de privighetori când mărgăritare de rouă se înșiră pe acul ierburilor de mătase.

Iar în toamnă târzie, când vremea se face vrășmașe apăsând ceruri de plumb — pui moțați de ciocârlie plângând subțire ca și copiii vitregiți ai soartei, în vreme ce scârțâind și gemând în lanțuri fântâna adaogă cântecului încă un glas.

La tine, mândre de cinstea întregii lor vieți, bătrânele știu să poarte ca un sceptru fuiorul neînterupt, și sprinteni feciorii se întorc după ce au tăiat otava, așa cum ostașii crăișorului purtau coasa pe umăr, aducând doine de peste Olt.

Acolo la tine, satule, odată ca ieri, un băiat cu ochii de palidă cicoare, în fața casei Domnului părinte, pe o bancă de lemn, a început să scrie și a văzut cu uimire că, din cuvinte, cele pentru țară se îmbină ca o alesătură pe cămașa ce o cosea cântând sora în grădina cu mere rumene, unde și alt frate însemna o carte — până când amurgul învăluie toată această icoană în înegrire de vremi, din care numai luna veghiază albind ca o mamă cu obrazul boieresc în marama borangicului, sau un trandafir de argint.

Astfel te închipui din ce te-a scris băiatul de odinioară — satule din care mângâierea cântecului a înflorit bine cuvântată ca o floare, pe care o păstrează nevestejită și cel ce merge mai departe în jumătatea a doua a veacului frământat, înlocuind ades deatunci cântecul cu lupta.

Dar cântecul nu piere.

RĂGAZ VECERNIC

DE

SANDU TUDOR

Din bronz se desghioacă vecernia de pace.
Cu tânguitul clopot peste văzduhul van
aluneca în undă un gând aerian.
In pălimar pe cumpeni prin frunza din ceardace
mi-au spânzurat roși inimi, greoi trandafiri
cu dangănu în vâslă mireazma împletind.
Pe un chilim în prispă, stau jos și-ascult, clipind
priviri încenușate de zările suptiri.
Al somnului paianjen dômol urcă din dungă.
Cu fum de umbre scrie un deget gros pe zid.
Sub streășini scapă luna rotundă ca un blid
de pune pete grele pe asfințirea lungă.
La poartă crește 'n cruce cernit Hristos de tuci.
Cucernică 'ngrijare mă prinde ca un gol.
In ritm pornesc mătani lovind cu fruntea 'n țol
și 'n lung și 'n lat țes trupul cu fir de multe cruci...

II

Hristoase, prin ceardace de înfrunzate șoapte
pornește din roși inimi cu suflet de mireazmă
un vânt care să umble în nevăzută-aiazmă,
s'aducă pe străinul ce drumuie în noapte.
Am să aprinz ferestrii în sfeșnic o lumină
să 'ntâmpin ostenitul sosit fără îndemn
cu semnul de evlavii când te sărut pe lemn.
Și-am să-l așez să-mi frângă al pâinii trup de cină.

D O U Ă S O L I I

DE

AL. O. TEODOREANU

Înainte ca destinul să fi sorocit un termin marelui proces milenar al neamului românesc, luptele politice din vechiul regat mai păstrau încă ceva din eleganța inofensivă a jocului de floretă din sala de arme. Dar primul proiectil explodat pe teritoriul Franței, a curmat această tihnită stare de lucruri, răscolind conștiința întregului continent. În fața popoarelor consternate s'au ivit amenințătoare, întrebări, la care ele aveau să răspundă cu riscul existenței lor. Și la noi, ca și aiurea taberile s'au constituit necruțătoare și patimi nestăvilite s'au deslănțuit.

În vârtoarea acelor clipe hotărâtoare pentru soarta noastră, ținuturile apăsate de călcâi străin ne-au trimis doi soli : Ardealul, pe poetul Octavian Goga, Basarabia pe profesorul Constantin Stere. Mi-e cu neputință și astăzi să rostesc numele unuia, fără ca gândul să nu mă poarte în același timp către celălalt. Identitatea situațiilor și momentul în care atenția publică s'a îndreptat neliniștită asupra lor, îi apropie tot atât cât îi desparte structura sufletească și temperamentul, stabilind între ei o strânsă *nelegătură*. Drumul mântuirii lua pentru fiecare altă direcție. Desigur că amândoi erau și atunci ca și acum două figuri strălucit reprezentative și demult fixate pe primul plan al intelectualității naționale. Dar profesorul venea de *departe*, pe când poetul venea de *demult*.

Poetul a trecut Carpații cu mâinile 'n buzunare, aruncând în obrazul României neutrale „*Cântecul fără țară*”.

Profesorul a descins în gara de Nord c'un geamandan cu cărți.

Puși în fața celei mai tragice clipe din tragica istorie a acestui neam, profesorul căuta deslegarea în cărțile din geamandan. Asemeni cronicarului, poetul n'a mai avut nevoie de cărți căci soluția (singura), era scrisă în inima lui.

Profesorul dibuia harta viitorului la lumina sgârcită a unui biet calcul de probabilități. Poetul o moștenise așa cum o trăsese mâna inspirată a lui Mihail Eminescu :

De la Nistru pân'la Tisa....

Căci, în definitiv, profesorul a *pledat o cauză*.

Poetul a cântat un imn.

* * *

Astăzi, când irealizabila teoreticește Românie-Mare e fapt viu sub ochii noștri, profesorul a rămas un ireductibil basarabean, pe când poetul se înscriesese demult în registrele istoriei ca cetățean *pe țară* și nu ca un simplu ardelean, ci ca un mare și desigur cel dintâi mare Român din Ardeal.

În epoca de zămislire a românismului în hotarele lui firești, cred că acesta e cel mai mare titlu de glorie pe care un bărbat politic îl poate revendica.

În cartea de aur a neamului, Octavian Goga trebuie trecut *asa*.

STIHUITORUL PLÂNGE...

DE

OVIDIU PAPADIMA

Noian de vieți, de veacuri și de legi
Au apăsât blestem asupra mea :
Din visul de lumini al bolții reci,
Hoinar în vis, să fur un strop de stea.

Din beznă, nesfârșit șirag, străbuni
Cer re'nviere 'n flacără și vis...
M'au hărăzit cereștilor genui
Și mă împing spre stele în abis.

Pescar buimac de perle mă afund :
Luceferi ard în lumea lor de ghiață,
Ci preajma lor ucide 'nvăpăind
Ca 'n depărtări să scapere viață...

Mi-s ochii arși de focul lor de-argint...
Ci băjbâi orb prin pulbera de stele
Și-adun în pumn sfărâmături din ele...
Insângerate, mâinile mă mint.

Căci simt arzându-mi palma jarul sfânt
Și bucurii de basm se-aștern în mine,
Gând săgetat țăriilor străine,
Pe când revin din larguri pe pământ.

Dar când să 'ncing văpaia în cuvinte
Sub ochiul strâmb al lămpii din tavan,
Bobul de stea s'arată stins.... și 'n van
Incerc să-i simt arsura dinainte...

Biet diamant, de-l șlefuiesc puțin
Se-arată în minciuni drăcesc de darnic
Sclipind sglobiu în frângerii foc străin...
Și iar m'afund să caut o stea... zadarnic...

I N S E T O Ș A R E

DE

GHERGHINESCU VANIA

Nu-mi găsesc nicăirea în lume astâmpăr
Setea mea cu nimic nu pot să o stâmpăr,

Știu că trăește undeva Dumnezeu,
Isvorul tămăduirii chinului meu...

Il aștept să țâșnească unde-L caut și nu-i,
Unde sălășluiește păcatul în numele Lui,

Unde băjbâind prin neguri, când visez și mă rog,
Il bănuiește speranța și avântul olog.

Unde ostenită credința se poticnește în drum
Prin noapte sub ploii de funingini și scrum...

Jos — dospind în pământ, El hrănește o floare,
Sus — înflorește în noapte o scântee' de soare...

Mă voiu duce cu trupul să-L, caut în Tină
Și cu sufletu'n ceruri pe punți de lumină.

Căci de nu e'n viață — prin moarte, eu vreau
Din sfânt izvorul Său de lumină să beau.

IN MARGINEA UNOR SĂRBĂTORIRI

DE

NICHIFOR CRAINIC

Inchinăm numărul de față lui Octavian Goga cu prilejul celor cincizeci de ani pe cari poetul i-a împlinit la 1 Aprilie, 1931.

Vârstă de plină bărbăție, o jumătate de veac într'o literatură ca a noastră, care n'a prea avut parte de Metusalemi, e pentru scriitor un titlu de venerație, un popas pe culme, un prilej pentru cei mai tineri să-și articuleze această venerație. Dintr'un sentiment de recunoștință și de solidaritate cu scrisul național înaintaș, noi cei din jurul acestei reviste, conștienți că lumea frumuseșilor create nu se începe cu noi, ținem ca, și pe această cale, să ne integrăm în ordinea spiritului, care vine de departe și, peste capetele noastre, se duce mai departe. Fiindcă disprețuim pe iconoclaști, ținem să ne afirmăm sus și tare iconoduli. Mizerabilul spirit iconoclast e stigmatul inferiorității morale. Iconoclastul crede că nu-și poate face loc decât dărâmând ce s'a impus înaintea de el. Orgoliul lui, dar și incertitudinea de sine își caută puncte de razim în negația altora: — consolare acră, satisfacție înveninată, egocentrism orb care roade ca viermii în mărul fraged.

Noi suntem, dimpotrivă, convinși că în constelația noastră literară e loc pentru orice talent real. El se poate afirma prin sine și în corelație familiară cu valorile pozitive, recunoscute. Scrisul românesc modern datează abia de un veac, iar un veac de literatură nu e o tiranie strivitoare pentru generațiile noi, ci abia o ambianță prielnică un climat artistic realizat cu trudă de premergători cari au dreptul la recunoștința noastră. Generația contemporană a Franței sau a Germaniei, care au îndărătul lor veacuri de luminoase creații artistice, ar putea să se simtă sofocate de masivitatea moștenirii lor. Și totuși, în nicio parte înaintașii nu sânt mai venerați ca în Franța și în Germania. Un simplu pamfletar ca Louis Veillot care, oricâtă vervă violentă ar fi risipit, n'a fost decât un pamfletar, e sărbătorit de presa pariziană fiindcă s'au împlinit o sută de ani dela publicarea întâiului său articol! Iar dincoace de Rin nu e scriitor, oricât de modest, care să nu-și aibă cercul de admiratori, gata să participe la bucuria zilelor lui câștigate asupra morții implacabile. Evident, un semn de subțirime sufletească, de civilizație morală, temă de meditat pentru junele publicist român care, sigur că sub pălărioara lui s'a refugiat geniul din Univers, se simte dator să înjure dela întâile scârțâituri de condeiu.

Convinși că sentimentul iubirii, în artă ca și în viață, înalță în rândul întâiu pe cei cari îl practică, noi am căutat totdeauna să avem o ținută exemplară față de premergători. Cunoaștem pasta morală a multor confrăți; deaceea n'a fost pentru noi nicio

surpriză când, sărbătorind cum am sărbătorit 60 de ani de covârșitoare viață ai lui Nicolae Iorga, pentru această crimă am fost arătați cu degetul ca vânători de situații și lichele cu mâna întinsă spre bacșișuri. Condimentul afrodisiac al suburbiei, *Adevărul literar*, officină de calomnii și de insulte totdeodată, n'a pierdut acest prilej de a-și desgoli stârpiciunea morală. I s'a asociat de data aceasta și tovarășa-i de spirit, *Viața Românească*, scăpată din mâinile bătrâne al d-lui G. Ibrăileanu, și căzută în diletantismul superficial și iresponsabil al d-lui Mihai D. Ralea. Dacă cu stârpitura unui Tărăbuță oarecare dela *Adevărul literar* nu vom sta niciodată de vorbă, d-lui Mihai D. Ralea, coleg de Universitate cu noi, îi vom spune câteva cuvinte. D. Ralea pe de o parte cerșește colaborarea „Gândiriștilor” ca să poată da un aspect literar bazarului său amorf, iar pe de altă parte, în acelaș bazar amorf, cu o eleganță morală specifică, îi batjocorește pentru bunele lor sentimente față de Nicolae Iorga. Aceste sentimente în sufletul nostru datează de o viață întreagă, nealterate, prin oricâte încercări au trecut. Fiindcă ele, o știe toată lumea, nu sânt în funcție de niciun fel de calcul interesat și niciunul dintre noi nu datorește vreo situație lui Nicolae Iorga. Au fost împrejurări când aceste sentimente au fost puse la grea încercare. Voiu aminti numai una.

În 1924, grupul de scriitori, care avea să întemeieze ulterior două ziare, *Cuvântul* și *Curentul*, a voit să dea amploare *Neamului Românesc*. Și într'adevăr, cu noua alcătuire redacțională, ziarul lui Nicolae Iorga se ridicase în trei luni și jumătate dela 1500 de exemplare la 8500. Directorul era încântat. Posedăm dela dânsul declarații și telegrame de mulțumire că făcusem un ziar „occidental, așa cum îl visase”. Au intervenit obișnuitele intrigi. Și astfel grupul nostru s'a pomenit într'o bună dimineață concediat printr'o scrisoare colectivă. Surpriza aceasta din partea lui Nicolae Iorga, temperament neprevăzut, în loc să ne revolte, ne-a amuzat. Ne-am strâns condeiele depe mese, iar peste câteva luni lansam ziarul *Cuvântul*. Aveam acum posibilități și puteri să ne răzbunăm crunt împotriva lui Nicolae Iorga. Noi ne cunoaștem și sânt sigur, d-le Ralea, că ești de acord că oricine, în locul nostru, așa ar fi făcut. Noi însă nu! Tot scrisul nostru de atunci încoace stă dovadă că Nicolae Iorga n'a avut admiratori mai constanți și apărători mai hotărâți oricând a fost nevoie. Aceasta a fost răzbunarea noastră. Iubirea ce i-o păstrăm nealterată are motive prea adânci ca să se modifice sub capriciile fugare ale marelui om. Și atunci e o grosolană necuviință să-mi batjocorești această încercată iubire atribuind iresponsabil nu știu ce meschine oportunități manifestărilor ei. Toată lumea știe doară că nu avem și nu vom avea nicio legătură cu guvernul lui Nicolae Iorga. Iar dacă am avea, nu vedem cu ce am contraveni unei morale elementare. Pentru ținuta noastră morală, am mers până la ruperea unor prietenii îndelungi, care ne-au fost scumpe. Fiindcă, săraci lipiți pământului, cum sântem și cum vom rămâne până la obștescul sfârșit, singura noastră avuție e această ținută morală de care sântem geloși ca de suprema demnitate omenească. Noi, d-le Mihai D. Ralea, nu ne-am ridicat prin autoritatea altora, n'am beneficiat de ea în consilii de administrație și în misiuni parazitare, dealungul Europei ca în urmă, când ne vine bine, să-i trădăm cu nerușinare pentru un nou blid de linte și pentru plăcerea agrestă de a deveni podgoreni peste noapte! Și oricui practică dictonul minimului de efort pentru beneficii maxime, și oricui are cinismul să justifice trădarea, cum ai făcut-o d-ta în *Adevărul literar* dela 1 Noembrie, nu-i îngăduim să ne mânjească bivolește cele mai curate sentimente ale noastre. Liber e oricine să fie profitor fără merit, să fie trădător fără jenă; dar nu vom permite ca inconștiența lui cinică să ne spurce sufletul. Atât. Iar dacă vom avea desgustătorul, dar îndreptățitul prilej pentru mai mult, o vom face cu vârf și îndesat. N'am făcut nimănui proces de intenție. N'am atacat nedrept pe nimeni niciodată. Când din

neștiință am făcut-o, ne-am reparat greșala cavalierește. Am sărit în ajutorul celui nedreptățit. Ne-am pus toată trecerea oriunde pentru a crea situații nevisate unor oameni cari ne-au răsplătit cu noroiu în obraz. Pe unii ca aceștia, din delicateță, nici măcar nu i-am divulgat. Viața noastră e ireproșabilă într'o țară invadată de tâlhari și de aventurieri. Și cu toate acestea, de ani de zile suntem terfelți în mlaștina calomniei și a batjocurei, în special de acoliții d-lui Mihai D. Ralea. Și cu toate acestea, d. Mihai D. Ralea se face gazdă oricărui descreerat care mai aduce o tolbă de spurcăciuni pentru alimentarea acestei campanii fără precedent. Personal sânt înfățișat ca și cum aș fi ultima otreapă morală din această țară. Bunătatea noastră a fost exploatată cu exces. Stăpânirea de sine a fost socotită o slăbiciune când nu era decât o bărbătească îndelungă-răbdare. Ei bine, nu ! Ne stau la îndemână toate mijloacele pentru a ne lua satisfacția la care avem dreptul, cu orice preț. Ținem să se știe !

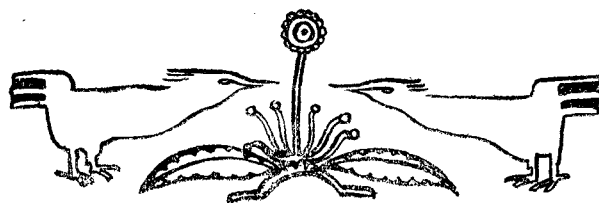
Pe Octavian Goga îl iubim. L-am iubit din ceasul când, în 1906, dascălul nostru de limba românească ne aducea în clasă volumul de *Poezii*, cu sunete mari de clopote dominând jelanii și vijelii. Ardeal comprimat într'o carte ca un băragan de floare într'o sticlută cu miresme. Și un graiu, zămislit din bucoavne, din porunci de părcălabi și din hăuliri de oieri din Rășinari. O muză slavonă îl îmbălsămă cu busuioc din căldărușa popii, — ceeace era o sfidare a latinismului fabricat din fișe filologice. Poet adevărat, cu lumea lui, cu armonia lui. Dar pentru generația noastră, Octavian Goga nu eră un poet. A fost poetul ei. Generația noastră a avut un suflet viril, naționalist, praf de pușcă. Versul lui stârnea marile explozii ale conștiinței colective ce ne domina, fiind totuși suma noastră a tuturor. Eu nu știu ce a însemnat, ca substanță vie în sufletul contemporanilor săi, regalitatea literară a lui Vasile Alecsandri. Dar noi am trăit regalitatea poetică a lui Octavian Goga. Zece ani din istoria acestui neam, 1906—1916, sânt, în ordinea literară, ai lui Octavian Goga. El a surprins taina și expresia aceluia moment istoric. E un maxim la care poate aspira un „scriitor-cetățean”, cuvânt care-i place și care-l definește.

Intâia oară l-am văzut la Universitatea din București. Eră în 1911. Studenții îl chemaseră să ne citească. El a venit pentru asta de peste munte, de peste hotar. Celebra sala IV a vechei Universități gema de tineret presat ca prăștina sub teasc. Cum ardeam de curiozitate să-l vedem o clipă mai devreme, am ieșit să-i aținem calea. El tocmai urcă scările. L-am privit de sus în jos : o pălărie verzuie de vânător tirolez, un demi-palton păslos, verde-măsliniu, o figură blondă-cânepie, extrem de vie, în aceste „haine nemțești” ; — un tânăr din altă țară, după înfățișarea care ne contrariă oarecum. I-am deschis drum într'un freamăt indescrisibil. Când a ajuns la catedra de unde profesă Nicolae Iorga, s'a făcut o tăcere bruscă, uimită, în care numai inimile noastre continuau să vâjâie nebunește. Pălăria tiroleză dispăruse pentru a lăsa libere plețele bălaie date peste cap și doi ochi rotunzi cu enorme flăcări umede jucând în figura mică, nervoasă, precisă, hotărâtă. Era o Duminică dimineața când i-am auzit intâia oară glasul. Căci aceasta ne interesă : chipul lui, glasul lui. Poesiile, — nu eră unul în imensa mulțime să nu le știe pe dinafară. Omul cel mic și blond avea un glas de o sonoră vigoare dominatoare, în care rostul țărănesc din Ardeal apărea modelat de inflexiunile unui mare meșter al dicțiunii. Poesiile muiate în jale națională, pe care noi le citeam cu lacrimi, el le rostia cu totul altfel. Jalea lor se galvaniză în tonalitate majoră, bărbătească, și elegia sună ca un semn înalt de alarmă. O energie electrică fortifică această cântare a patimirii, care nu era cântare de prohod, ci numai un alt aspect al credinței că piatra se va prăvăli în lături depe mormânt. Impresia nouă, neașteptată, ne stăpâneă. Naționalismul

nostru îmbrăca o formă sacră și apărea transfigurat ca lucrurile răsfrânte de miragiu în imensitatea văzduhului. Da, acesta era poetul nostru. Eu în care milioanele noastre de euri se contopiau, glas în care milioanele de glasuri sugrumate se răzburau toate ca unul.

După războiu, lucrurile s'au întors pe dos. Naționalismul care a clădit această țară e demonetizat sistematic de presa evreiască. Guvernanții noștri, anexați mării bănci prăbușite ieri, bancă ce-i susținea și pe ei și această presă evreiască, își sacrificau, imbecili, propriii copii trimițându-i în temniți ca să fie pe placul nu știu cărui Iehova cu bot de aur. E adevărat că vechiul Iehova ceruse lui Abraam friptură de Isac; el s'a mulțumit însă cu o capră suplinitoare pe cărbuni. Dar Iehova cel cu bot de aur plătește milioane; el pretinde sacrificii, nu simulacre. Astfel în fiecare an, tineretul naționalist a înfundat pușcăriile pentru că Iehova nu admite iubire românească de patrie românească.

Întâiul izbit la mir de campania presei evreești a fost Octavian Goga, poetul conștiinței românești. Campanie drăcească și dublă: împotriva scriitorului, împotriva omului. Ani la rând, poezia lui a fost ridiculizată de presa evreiască (a cărei anexă servilă e și d. Mihai D. Ralea). Cum această poezie eră expresia magnifică a conștiinței naționale, demonetizarea ei smulgea naționalismului cel mai puternic suport literar. Astfel poetul care, ca nimeni altul, a dominat un moment decisiv din istoria noastră națională, a ajuns pentru scribii anonimi ai mării bănci prăbușite un simplu „fost poet”. Omul, nici el n'a fost cruțat. Aceeași presă ni l-a înfățișat ca pe un tâlhar de drumul mare în timp ce un Liviu Rebreanu, cu certificate de tâlhar autentic, e ocrotit și apărat ca o virtute exemplară. Cunoaștem prea bine acest sistem de a distruge pe omul cinstit prin calomnie zilnică și de a-ți face tovarăși infernali din criminali și borfași de rând. Nu mai e departe vremea când vom spinteca fără cruțare acest puroiu care infectează viața românismului. N'am fost, nu sântem și nu vom fi antisemiți, pentru că nu găsim în sufletul nostru nicio cruzime împotriva atâtor oameni nevoiași cari îndură ca și noi, cu toate că n'au sângele nostru. Dar o datorie elementară față de noi și de ai noștri ne poruncește să nu mai tolerăm ca o bandă de întrefinuți cu pistrui ai mării finanțe evreești să ofenseze zilnic cinstea, talentul și demnitatea românească. Intreaga generație care a adorat pe Octavian Goga și a pornit la atac după glasul de alarmă al clopotniței din Ardeal ar fi trebuit să simtă ofensa și tortura la care a fost supus marele ei rapsod. Personal, n'avem nimic să ne reproșăm. La noi a găsit totdeauna solidaritate, chiar când am fost singuri. Și — de ce s'o ascundem? — sărbătorirea de azi, pe lângă bucuria de a participa la bucuria zilelor lui, are și acest caracter demonstrativ.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

PANAIT CERNA¹⁾

Dacă în adevăr se pot stabili raporturi între om și operă în așa fel încât opera să apară ca o expresie vie a omului care a creat-o, atunci poezia lui Cerna este fructul personalității sale. Sunt oameni cari nu l-au ascultat și nici nu l-au văzut și totuși le pare că îl cunosc atât de bine!... Aceasta din motivul că Cerna era o fire profund sinceră. În totul era spontan, ritmat și natural. Nimic din cecece pornea dela el nu era căutat, făcut, artificial, ci totul era curs din izvorul proaspăt și neastâmpărat al sufletului său. De aceea poezia sa exprimă ritmul vieții sale, care este ritmul învingătorilor entuziaști, a celor continuu cuceritori de frumuseți noi. Elementar sau complex, liniștit sau frământat, senin sau impetuos, Cerna își adăpa întotdeauna sufletul său în apele tinereții. Da, tinerețe și ascensiune continuă către piscurile acestei vieți. Primăvara este anotimpul cântecului său :

Cu făptura ei de floare
Și cu daruri noi,
Vecinica biruitoare
A sosit la noi.

sau mai revelant pentru continua primăvară a sufletului său :

Ah, ce dulce e povara
Mugurilor noi...

Acest tânăr avântat, mic la trup dar mare la suflet, cu ochii scânteetori și mobili, era un cântăreț născut. Poezia sa a apărut ca un cântec din adâncurile sufletului său, frământat de gânduri și purtat de doruri. De aceea la Cerna poezia este „imnul aproape religios al unui suflet care se cufundă în taina lumii și a existenței sale proprii cu uimirea și cu evlavlia unui mistic”²⁾. Ce mare izvor de frumuseți

1) Cu ocazia comemorării făcute în satul său natal de către Societatea naționalist-culturală *Avântul* al cărei membru a fost și poetul.

2) I. R. Pogoneanu : Introducere la „Pagini alese”.

și adevăr a fost sufletul său! Cu o rară puritate și măreție, cu simplitate naturală și entuziasm senin, el a cântat pe rând iubirea, setea de necunoscut, patria.

Firea sa caldă, sinceră și cu adâncă pasiune, a cântat iubirea într'un chip nou, cecece era un mare lucru după ce o cântase Eminescu. Iubirea sa pare că vine dintr'o lume de dincolo de noi și căreia trebuie să ne supunem toți. Bucuria înbinată cu teama se lasă pe sufletul celor stăpâniți de iubire. Pasiunea sa nu este ceva sensual, nu este pornită din plăceri inferioare, ci este cu totul spiritualizată. Fruct al sufletelor pline de nevinovăție, iubirea este cântată cu acorduri pline de sinceritate și adevărat lirism :

Nu simți cât de aproape e iubirea,
Copila mea? N'auzi în jur de tine
Chemări întretăiate de suspine?
De m'ai uitat pe veci, în drumul jelei
O clipă doar alină-mi pătîmirea —
Dă la o parte aripa perdelei
Și-arată-te în toată strălucirea!
Uimit de luminoasa-ți arătare,
Să te culeg adânc în ochii mei
Și, coborând pleoapele-arzătoare,
Pe veci să 'nchid icoana ta în ei,
Și-apoi să mă cufund din nou în noapte...
O, vino, vin cu stinse, calde șoapte!

Adâncimea sentimentului, plasticitatea expresiei în aceste versuri, ne dau frumusețea rară a adevăratei iubiri. — Din poeziile sale cu elan liric, din imnurile cântate la altarul dragostei, se desprinde latura fragedă, delicată a sufletului său bogat.

Cerna nu a fost numai un vibrant cântăreț pe coardele iubirii atotstăpânitoare, ci a fost și un poet al stărilor de suflet în cari gândul metafizic frământă până la cele mai mari profunzimi. Setea de absolut, de transcendent, face din Cerna un cântăreț al enigmei vieții omenești și al existenței în genere. Din fire profund religios, este înclinat către cunoașterea și trăirea în legături tainice cu lumea ce ne transcende.

Dar aceasta nu prin mijlocire dogmatică, ci prin libertatea complectă a setei sufletului său. Necesitatea existenței lui Dumnezeu este un motiv deseori fructificat în viața sa. Pentru că nu este un drept credincios creștin, el svârle o punte între cele două lumi din nevoia salvării sufletului său continuu bătut de gândurile metafizico-religioase. Poezia filosofică a lui Cerna nu trebuie judecată după valoarea ideii în sine, ci ca o expresie de puternică și largă viziune, de bogată sensibilitate metafizică, cu *îndemnuri de neobișnuită forță morală*. De aceea „impresionantul său Isus” constituie o originală expresie a sufletului său îngândurat, care nu-și găsea Dumnezeuul adevărat :

Al nostru ești : al celor slabi și goi —
Pământ ți-e trupul și'n pământ s'ascunde
Dar umbra ta rămase printre noi
Și inima-mi te simte orișunde.

Viața sa s'a scurs într'o epocă de frământare națională când sufletul românesc se cerea întărit prin unire. Cerna era un consacrat al iubirii de neam, al iubirii de patrie. Cu toată origina sa străină el era fiu al sufletului și al pământului românesc. Sentimentul profund, aproape evlavios în fața națiunii ce își cerea drepturile la existență, iubirea de dreptate și adevăr a făcut să nască frumuseți noi în poezia noastră patriotică. El cântă astfel momentul împlinirii gândului său pe care nu l-a apucat realizat și de care nu s'a putut bucura în plinătatea sufletului său tânăr :

Când visurile fi-vor întrupate,
Iar nedreptăți de veacuri răzbunate,
Noi cei dintâi din lumea pământească
Cu flori te-om aștepta,
Cu dorul vom chema cereasca mană :
O, zee ! Vie'mpărăția ta,
Să ne zărești a neamului icoană...

Acest sentiment național era alimentat de viața eroică a vremurilor străbune. Nu rare ori copleșit de frumusețea trecutului nostru istoric, glasul său a prins accente de pietate în fața altarelor nației. Reinviind scene din epoca de glorie a Sucevei el spune :

Tăceți adânc ! Pășiți ca'n sfinte-altare !
Să nu-l treziți din visuri seculare,
Să-și vadă sfântul cuib pe mâni străine.

Și-așa Cerna, și-a purtat gândul între mărețiile trecutului și avântul prezentului.

* * *

Deși trupește Panait Cerna a fost învins, sufletește el este învingătorul. Cu opera sa literatura noastră națională s'a îmbogățit cu un dar de mare preț. Prin sufletul său mare, prin simțirea sa aleasă, Cerna a

creat valori artistice nepieritoare. A fost unul din cei mai de seamă făuritori ai viersului, dela Eminescu încoace. Cu toate că nu a avut răgaz să-și valorifice întreg talentul, Cerna este un exponent de generație, este un artist care prin opera sa a dominat un timp literatura noastră. El însemnează un inel în marele lanț al artei noastre poetice.

Care este situația lui Cerna astăzi ? Aci opiniile sunt împărțite. Unii îl supravalorifică, alții îi contestă orice merit și o a treia categorie, ceva mai amabili, contestă numai valoarea contemporană a operei sale : a fost, dar astăzi nu mai este !

Dacă Cerna a însemnat ceva sau nu în literatura românească nu poate să mai intre în discuția noastră, după cele spuse. Să vedem ce e cu valoarea contemporană a operei sale. S'a spus : poezia lui Cerna este perimată. — Așa să fie ? Să se fi sfârșit el așa de repede ? Să fi fost el numai în simțul artistic și în nevoia unei generații, a unei epoci ? — Dacă astăzi poezie perimată înseamnă poezie clasică, luminată, armonioasă, alimentată de un entuziasm continuu proaspăt, atunci da, poezia lui Panait Cerna este perimată ! Poezia sa ce e drept, nu este jonglerie intelectuală exprimată într'o limbă păsărească și nici nu vrea să fie accesibilă numai anumitor ființe excepționale dotate cu cine știe ce daruri ascunse pentru a înțelege acolo unde nu e nimic de înțeles. Poezia sa are mai mici pretențiuni : să fie înțeleasă de toți aceia cari sunt oameni (și nu altceva !...) cari au o simțire și un graiu românesc ; poezia sa este a neamului întreg, ca și acea minune de frumusețe a lui Eminescu.

Se mai spune : Cerna nu este în armonie cu „sensibilitatea contemporană”. Ce reprezintă obișnuit această „sensibilitate contemporană” în poezie ? — Lipsă de atitudine, artificialitate, incoerență cu pretențiuni de complexitate ; joc de cuvinte nepoetice cu pretențiuni de reformă a limbei lui Eminescu. Dacă așa stau lucrurile, Cerna nu are de ce se teamă. Arta sa va învinge timpul și cu atât mai mult diversele „școli literare”, față de cari s'a complăcut într'o deplină izolare. Arta sa nu este în armonie cu „sensibilitatea contemporană” dar este spre fericirea ei și bucuria noastră, o adevărată arată cu un fond profund omenesc, exprimat într'un limbaj românesc, propriu adevăratei arte clasice. Aceasta pentru că poezia la el este una din formele naturale de expresiune ale gândului și sentimentului omenesc. Chiar dacă viersul său are unele stângăcii de formă și chiar dacă uneori este prea retoric sau evident influențat de înaintașii săi, poate aceasta să însemne o scădere a valorii sale originale ? Dar marele Eminescu scapă oare acestor critici ? !...

Panait Cerna a fost poet și numai atât. El cântă în lumina primăverii dintr'o necesitate de a cânta ; așa îl sortise Dumnezeu : frate bun cu paserile cerului. Aci e frumusețea și tot aci e și tăria sa. Sufletul său

fraged a avut scânteeeri puternice și-apoi s'a stins repede; el a trecut prin furtuna vieții cu seninătatea unui om ce are de împlinit o misiune sfântă. Astfel își cântă singur cântecul:

— Ghiocel ce mi-ieși pe coastă
Cu plăpânde foi,
Gerul, vântul te adastă —
Ce-ai venit la noi?
.....
— Las'ă vină vântul, gerul —
Bată cât de mult!

Mi-a trimes o rază cerul,
Eu de cer ascult.
.....
Măine fi-va nor? Ce-mi pasă
Măine ce va fi?
Astăzi lumea e frumoasă —
Azi voi înflori...

Și așa s'a stins cântărețul „avântului și al bucuriei”, ca un adevărat fiu al unui neam cu suflet de cântec și vers.

ERNEST BERNEA

CRONICA LITERARĂ

ARTA ȘI FRUMOSUL DE TUDOR VIANU

Dacă generația contemporană se poate mândri cu personalități artistice de dimensiunea d-lui Cezar Petrescu, în schimb în domeniul criticii se vedește o apreciabilă sterilitate. Dela Maiorescu încoace nu s'a ivit mintea dominatoare, care stăpânind câmpul întreg, să traseze planuri de epopeică dezvoltare, să oprească pieptis ineptiile și să formuleze o dogmă. Justificarea absenței unei autorități critice o vedem numai în fenomenele de fermentare, de efervescentie ideologice în curs. Din acest punct de vedere suntem încă în stadiul agonisirilor și al clarificărilor. Terenul pretinde să fie pregătit. Atare preparație în vederea producerii spiritului directiv, însumat într'o personalitate reprezentativă a vremii, o descoperim în actuala înflorire a eseului. Prin elaborările eseistice, se îngămădește material, se selectează convingeri și se bătătorește drumul spre critica doctrinară și aplicată. Hegelianul Maiorescu, privit din această latură, nu este produsul culturii românești. Venea cu o dotă străină, suficientă pentru momentul acela, ca să opună un veto și să continue opera lui Kogălniceanu.

Realitățile prezentului sunt mai complexe și mai profunde. De aceea își reclamă un exponent al lor. Cultura românească se vede obligată, după evoluția dela T. Maiorescu la noi, să-și delege emisarul său.

Cel ce va urma primului nostru critic, trebuie să fie pregătit nu de cugetarea străină, ci de cea băștinașe. În întreprinderea aceasta, socotim noi că activează, până la producerea unui original sistem de filosofie autohtonă, eseul. Productivitatea de după război nu-și are paralelism decât în roman. Abordat cu predilecție de poeți și scriitori. Specialiștii, mai conservatori, continuă să mențină consacratele și clasicele cadre de manifestare.

D-l T. Vianu este una din rarele excepții. Netăgăduit, deplasarea din fixitatea tradițională, academică e datorită și firii sale. În afară de calitatea de profesor și gânditor, personalitatea d-sale conține o structură poetică. Stilul construcției și al exprimării,

este martor. Dar ne mai aducem aminte și de lămurile imaginilor sale ritmate în glas de vers. Ne amintim că într'o vreme, pe când cizela juvaeruri în filigrane de rimă, conchidea liric

„Că vieața i se scurse așa, neștiutor
Prin săli întunecate și umede hambare...”

Filosofia românească a anexat în d-sa un fragment de poezie. Totuși respirația glacială a sistemelor nu i-a neutralizat integral funcțiunea poetică. Oprită dela o directă și deplină exteriorizare, s'a prelungit în stilul de gândire și în învălișul ei.

Din această cauză toate eseurile publicate până acum au frăgezimea și grația grădinii unde au crescut și au înflorit cele dintâi flori.

„...Sufletul de floare” de atunci avea remușcări că și-a apostaziat îndeletnicirile favorite. Noi nu-l punem printre învinși. Căci palpită în studiile și cercetările estetice. Atras spre zone adiacente. Primul studiu, teza de doctorat, a fost consacrată lui Schiller, penultima lucrare l-a apropiat de Eminescu. Și toate celelalte se mișcă în preajma artei, pe care o cutreeră cu afecțiune, eliminând postura anatomistului. Deși la baza învățăturii d-sale stă și școala germană. *Dualismul artei* ori *Fragmente moderne* vehiculează ideea într'o dialectică accesibilă unui cerc mai întins de cititori, decât cel pur filosofic. Unealta provine din fondul artistic care însoțește pe omul de știință.

Volumul recent apărut, *Arta și Frumosul*, se alătură, prin compoziție, la cele anterioare. Întâlnim cu bucurie reînnoită, articolele publicate în reviste sau cele editate în volume. Reproducerea lor se motivează de necesitatea de „a lua loc în acea perspectivă largă a problemelor estetice contemporane” — scop îmbrățișat în volumul de față.

Glosarul estetic care încheie cele zece articole ne îndreptățește și de data aceasta să înclinăm pentru opinia de mai sus: îndemnul de interpretare a fenomenului creație sau acela al emoției, — coboară la d-sa din

isvoare nu numai de posesiune a elementelor estetice ci, mai ales, de afinitate artistică. „Dacă însul emoționat nu s'ar simți el însuși artist, n'ar întreprinde lucrarea sa impresionistă și dacă nu s'ar simți întocmai ca artistul care l-a mișcat, n'ar mai aspira să refacă pe căile sale opera dela care a pornit”. Rânduri pe cari le putem tâlmăci și pentru d-sa — firește cu o diferență și un plus de sens. Numai așa se explică just comentarul închinat Artei și Frumosului.

Articolul din frunte, *Elevitatea și vremelnicia artei*, devenit aici capitol, prin firul temei care unește calegerea, precizează poziția artei în cele două ale sale valori, diametral opuse. Prin cea dintâi arta se valutează permanent. Forma (netăgăduit nu în accepția străveche și strâmtă, ci cu una care o sudează indisolubil de fond, căci ea nu este „ceva care se opune din afară conținutului”), asigură producției caracterul de veșnicie. Singură ea este în stare să pășască peste interesul contemporaneității. Cota de efemer se stabilește prin „ceace trezește un interes mai viu și mai pasionat”. Adică ingredientul de realități actuale din care omul desface fibre din „propriul lui tainic destin”.

Studiul se slujește de o pătrunzătoare sagacitate, răsădită pe o informație la zi, cu privire la bibliografia subiectului.

La fel se procedează în următorul, *Emoție și creație artistică*, care aduce și o documentare din literatura de amintiri și spovedanii a marilor creatori. Din declarațiile acestora și din confruntarea diverselor concluzii coincidente, d. T. V. ajunge să facă un *distinguo* între cele două procese : între acel desfășurat în sufletul artistului și între cel cauzat, provocat în sufletul contemplatorului. Esseistul estetician exclude definitiv confuzia care obișnuia să se producă între una și cealaltă. Cele două stări nu se pot identifica, „emoția nu repetă creația”. Ba ceva mai mult : „cea dintâi sfârșește acolo unde cea din urmă începe”. Astfel, critica impresionistă realizează doar în parte reconstituirea procesului creator. Iar dacă vreodată se întâlnesc într'un focar conjugat, faptul este posibil exclusiv într'un caz, când contemplatorul izbutește să se insinueze în constituția rudimentară și nedefinită a substanței artistice.

Capitolul III tratează despre natura normativă a esteticii. Disciplina estetică (după Volkelt) nu-și are rațiunea de a fi decât sprijinindu-se pe normă. Lipps introduce conciliant și principiul descriptiv : întâi cunoașterea condițiilor frumosului și în rândul al doilea studiul descriptiv.

Intre normă și tip există un raport de suprapunere : „Tipul este norma realizată ; pe când norma este legea finală care guvernează tipul ”. Sau într'o altă ecuație : o analogie cu *devenire* și *devenit*. În tipurile estetice perfecte norma funcționează dealungul întregului și se propagă până la detaliu. Așa dar ti-

purile sunt autonome și nu îngăduie extinderi de imperative dela unul la altul. Cazul Flaubert ilustrează lupta dintre tipul romantic și cel realist.

Căutătorii de senzațional în viața artiștilor, cei cari angajază explicarea operei prin existența ome-nească a creatorului, află pe luminatele file despre *Personalitatea artistului*, o interdicție întru folosirea acestor elemente. Mai curând vor explica viața prin operă. Drumul este invers, dela efect la cauză. Pentru că viața artistului nu cade în lotul comun al tuturor muritorilor. Interesul ei pivotează pe operă, neglijând instinctul de conservare. Iar mărturisirilor lor nu se cade a li se acorda desăvârșita crezare. Multe sunt nesincere. Artistul face din viață mijloc, spre deosebire de omul de rând, pentru care este scop. La primul figurează ca material de combustione, menit să fie eliminat, cel de pe urmă și-o organizează ca pe un suprem bun. Izolat de societate, artistul se încercuește într'o sferă aparte. De aceea viața lui, când se caută a fi scoborâtă la nivelul obștesc și luată ca temei de interpretare pentru operă, duce la o operație zadarnică. Deci un nou principiu oferit criticilor.

Confruntând teoriile cele mai recente asupra originii artei, d. Vianu statornicește isvoarele, în trei factori : jocul, magia și munca. La aceștia s'ar adăoga și teoria de mare circulație a freudismului. Psihanaliza completează propozițiile genetice de mai sus. Înainte de a expune obiecțiunile aduse de timpul nostru, teoriei care face din sexualitate obârșia unică a artei, autorul ne conduce până la începutul debaterilor (Darwin, Kant, Schopenhauer). O atitudine conformată întru totul freudismului, ar fi inexactă. Fiindcă freudismul răspunde numai parțial. De aci urmează că aplicarea sistematică și universală, nu este admisibilă.

De o egală noutate este și teoria simpatiei estetice. În discuția acesteia „se concentrează astăzi interesul cel mai viu al esteticii contemporane”, dacă percepția intelectuală a expresiei derivă din simpatie sau o anticipează. Duelul cel mai răsunător s'a angajat între Volkelt și Scheler. Examinându-i atent și obiectiv, d. T. V. le acordă un tratament conciliant. „Expresia fiind deopotrivă obiectul unei intuiții cognitive și sentimentale”, simpatia nu poate păstra decât „o situație mijlocie între completa unificare și vecinica eterogenie”. Așa dar cei doi gânditori stau, prin intermediul d-lui Vianu, pe un teren favorabil de împăcare. În plus : „se întregesc și se implică”.

Studiile *Autonomia esteticii și Ideile estetice ale lui T. Maiorescu*, reproduse în volumul *Arta și Frumosul*, deși cunoscute publicului (de altfel ca toate celelalte, fiind publicate în reviste), capătă interes prin aceea că umplu cadrul tabloului de probleme moderne. Compun necesara urmare a celor precedente. Retipărirea aici eră, după cum o spune și autorul, obligatorie pentru conspectul chestiunii.

În *Autonomizarea estetică* se înregistrează ultimile cuceriri ale disciplinei. În primul loc, delimitarea între artă și estetică. Problemele care decurg din conjuncția artei cu domeniul religios, etic și filosofic, au fost eliminate din estetică, constituindu-li-se o anexă, *Știința generală a artei*. Rămânând pe seama esteticii, esteticul pur. Eliberată de psihologie și autonomizată, și-a creat și metoda, fenomenologia.

Aportul d-lui T. V. are darul de a vulgariza, cu perfectă claritate ultimele preocupări de natură estetică, inaccesibile altmintreli cercurilor mai largi. Cum am mai amintit și în altă parte, elucidările d-sale au și o aplicare practică. Cei încă neconvinși au de subliniat cu roșu, pentru un perseverent memento, că „nu mai putem confunda ceea ce este cultural-istoric în artă cu ceea ce este estetic în ea”.

În concepția lui T. Maiorescu, autorul analizează cum se răsfrânge doctrina hegeliană la primul nostru critic de artă. Idealul său poetic se înfățișază hibrid: principial clasic, dar romantic în desvoltări și aplicații. Sunt puține revizuirii dintr'o categorie întreagă, care trebuie efectuate în criteriile de bază ale acestor începuturi culturale românești.

Al X capitol. *Arta și Școala* se situează între pedagogie și estetică, comentând raportul dintre termenul artă și cel cultural aplicat și indicând modalitățile de comunicare trebuitoare propunătorului spre a cultiva aptitudinile și a trezi gustul pentru artă, în special cea picturală—întrucât studiul redă prelegerea introductivă ținută la scurtul curs de pedagogie și estetică, dela școala de arte frumoase din București.

Referatul nostru, modest și sumar, nu are alt scop decât de a sublinia punctele care ni s'au părut

mai interesante. Le-am relevat, fiindcă le socotim îndreptării prețioase în situația culturală de astăzi.

* * *

Afirmam la începutul acestor linii că eseurile prepară câmpul cultural în genere și furnizează depozite directorilor de valori artistice. Din cartea d-lui T. V. criticul are să extragă, aproape la fiecare secțiune a studiului, concluzii cari cer a fi traduse practic. Argumentarea d-sale înscrie precepte pe table cari trebuie ținute în evidență. Cităm câteva cu formulări axiomatice: „A face critică înseamnă a ocupa punctul de vedere al artistului care își consideră opera terminată. A face critică mai înseamnă însă a înăbuși emoția nudă, în avantajul comparației ei cu tehnica artistului”.

Apoi, în aceeași direcție, cercetătorii sunt opriți să aplice normele dela un tip la altul. Și dacă totuși o săvârșesc, cad într'o gravă eroare, ca Schlegel, spre exemplu, care *condamna poezia creștină în numele poeziei antice*.

Nici istoria literară nu se poate dispensa de încheerile acestei discipline. Ii stă la dispoziție cu un mănunchiu normativ, care o ferește de conjecturile dubioase.

În mod practic, cultura estetică duce la limpezirea idealului de artă. Orientează gustul și îl ajută să distingă tipul pur de cel amestecat, îi dă instrumentul care să-i verifice atitudinea de receptivitate.

Prezentarea problemelor, informația sigură, întâmpinările autorului și concluziile la cari concură argumentarea—fac din volumul d-lui T. Vianu, *Arta și Frumosul*, o călăuză pentru generația noastră.

CONST. D. IONESCU

C R O N I C A P L A S T I C Ă

EXPOZIȚIA P. IORGULESCU YOR

În generația de pictori tineri care numără între treizeci și patruzeci de ani, P. Iorgulescu ocupă loc de frunte, mulțumită calităților certe, desăvârșite prin disciplina metodică a muncii. Este poate cel mai activ dintre artiștii plastici din generația sa și unul la care conștiința profesională prezintă un caracter de accentuată delimitare, constituind firul diriguitor al unei întregi cariere de pictor. În timp ce mulți tineri, cei mai mulți, se complac în mediocritatea unei atitudini aparent degajate, care le permite să ignoreze până și abecedarul meseriei, Petre Iorgulescu este preocupat în primul rând de mijloacele picturii în ulei, pe care o profesază, năzuind să și le apropie în cât mai mare măsură, să le adâncească și să le supună. Ori ce pas mai departe în aprofundarea me-

șteșugului constituie pentru artist o garanție în plus că materia se va lăsa mai ușor domesticită în lupta pentru expresia artistică. Putem spune că Iorgulescu stăpânește astăzi mai toate micile viclenii ale meșteșugului, cum le dănumește cu o imagine nespuse de frumoasă Baudelaire, și că nu mai poate tinde la altceva decât să le uite din când în când.

Dela peisajile așa numite mecanice de acum câțiva ani până la ultimile peisajii dalmatine, pictura lui P. Iorgulescu a câștigat tot mai multe elemente concrete, vizuale, părăsind abstracția sintezelor de planuri mari colorate. Pictorul și-a eliberat astfel vizualitatea de sub dependența conceptelor formale dându-i priză nemijlocită asupra realității, a lăsat la o parte vechea sa năzuință către o plastică a culo-

rilor și s'a mulțumit a fi un pictor de suprafețe pe care îl preocupă îndeosebi dinamica moleculară a materiei. El s'a aplicat în consecință să picteze cu o pensulă largă și ferventă peisagii calcinate de lumină, tot atâtea complexuri vegetative de culoare, imagini ale vieții minate de fermenții neîntreruptei prefaceri, Spre acest scop materia pictorului a fost supusă unei tensiuni apreciabile creindu-se puncte de sensibilitate maximă în modulările culorii. Paleta a fost îmbucătățită, solicitându-se dela fiecare particulă tot ce poate da ca prospețime și intensitate luminoasă. Fără îndoială elementarul acestei atitudini pretinde un fond puternic de originalitate, resurse inepuizabile, o măsură greu de ținut. Ceeace reușește în cazurile cele mai fericite un Friesz sau un Segonzac trebuie pus mai puțin pe seama exploatării metodice a anumitor procedee cât pe seama însușirilor amintite. Nu ignorăm că pictorul român, ascultând de imboldul unei năzuinți laudabile, a tins să înglobeze în cuprinsul artei sale un număr mai mare de elemente reprezentative de cât putea asimila. De aceea o parte însemnată din pânzele vechi și mai puține din cele noi au prisosuri, detalii fără finalitate organică, trăsături pur descriptive care îndreptățesc o critică pentru dependența exagerată a pictorului de particularitățile motivului.

Nu există artă fără eliminare sau, mai precis, nu există artă de o valoare înaltă, de un caracter net, fără sacrificii consimțite. Crezul acesta a însuflețit pe toți marii creatori și de adevărul lui pictorul Iorgulescu se arată din ce în ce mai pătruns. Așa bunăoară peisajile din Dalmația, pictate astă vară, sunt caracterizate de cele mai multe ori prin latura lor sobră, nu prin aspectele de un patetism ieftin care sunt o cursă pentru majoritatea pictorilor atrași de

farmecul regiunilor sudice. La sobrietatea aceasta Petre Iorgulescu a fost condus de studiul atent al valorilor. Astăzi Petre Iorgulescu este convins că sub raportul calității de lumină orice regiune a pânzei necesită un egal interes, că o pânză just valorată este pe jumătate terminată. Iată ce ne îndreptățește să credem că domnia-sa este pe drumul cel bun, pe drumul care duce la simplificare, la trierea elementelor, la armonizarea lor.

De altminteri, admirația pe care Iorgulescu o poartă astăzi lui Utrillo și Derain, artiști atât de deosebiți unul de altul a căror pictură însă este caracterizată în aceeași măsură însemnată de siguranța raporturilor tonale care dau fizionomia personală a unei pânze, constituie indicația cea mai prețioasă pentru orientarea actuală a picturii sale. Ea se deosebește de pictura mai veche a artistului printr'o simplificare salutară, prin precizarea rolului pe care îl joacă dominantele de culoare într'un tablou, prin accentuarea implicită a structurii formale, astăzi de o suplețe și o siguranță mult mai mare. Acordul dintre verdele vegetației, albul zidurilor și roșul acoperișurilor se face fără ciocniri, ba adeseori într'un sentiment de armonioasă solidaritate a elementelor. Motivul acesta cromatic dobândește astfel o neobișnuită forță sugestivă, un caracter de necesitate, o pregnanță care îl impune nemijlocit imaginației vizuale a privitorului. Sunt câștiguri care nu pot fi considerate ca și prospețimea pe care a dobândit-o în genere culoarea. Credem că nu ne înșelăm când socotim expoziția ultimă a lui Iorgulescu semnificativă pentru procesul de caracterizare a unui stil propriu.

AUREL D. BROȘTEANU

CRONICA SPECTACOLELOR

CRONICA DRAMATICĂ

Am promis să ne ocupăm, în aceste pagini, îndeosebi de activitatea celor două teatre particulare. Scontasem viitorul cu optimism. Bănuiam că, în răstimp de o lună, o să avem prilejul să aplaudăm cel puțin o premieră, ale cărei elemente componente : text, ansamblu, regie, să realizeze acel spectacol-miracol, îndelung așteptat în aceste trei luni de stațiune purulentă — care se va numi, cu siguranță, în istoria de mâine a teatrului pe care-l suportăm azi : stagiunea omului cu halebarda !

Repetăm : scontasem viitorul cu optimism, cu voit optimism. În adevăr, criticul nu laudă și nu înjură. El spune numai adevărul. În ciuda acestui imperativ, voiam să trecem dincolo de adevăr : în entuziasm. Era o dorință, ca un mugur deschis în primăvară. Lauda meritată e ca un cântec, un cântec de me-

șteri zidari în lumina crudă a răsăritului. Iar cei pe care-i așteptam cu laude : doamna Aura Buzescu, domnul Victor Ion Popa, sunt talente asupra căror oricine ar fi bucuros să spună adevărul. Așteptam, de asemeni, compania dramatică a teatrului „Regina Maria” cu un succes plin, ca o uimitoare floare ja-poneză pe frontispiciu.

După „Lu”, piesa de convenționalism pueril și de fals sentimentalism, căruia n'ar fi trebuit, cu nici un preț, să-i spunem simbol uman (ce salt invers, dela „Lilium” la „Lu”...) teatrul „Maria Ventura” a comis imprudența să reprezinte o dramă care fusese anunțată senzațională și a răușit să fie perfect anostă : „Scrisoarea”, de dramaturgul englez Maugham. In-viorată de jocul actoricesc și cu haz al „Adevărului gol-goluț”, — compania dramatică dela teatrul „Re-

gina Maria" a câștigat, din cele trei puncte, două : ansamblu și regie, pe motivul unui text candid : „Doi prieteni”, de Pierre Wolf.

Singur Teatrul Național nu ne-a înșelat așteptările. După „Noaptea Regilor”, pe care Shakespeare a scris-o ca să consoleze spleen-ul mateloților londonezi și figurile domestice din suita reginei Elisabeta, prima noastră scenă a suferit și ultragiul unei platitudini ca „Maman Colibri”, de marele dramaturg al deceniilor cu malacov.

Cântecul dorit cu optimism de meșter zidar moare pe buze, în lumina răscoaptă a unui amurg prevestitor. Teatrul românesc plutește în plin haos. S'a renunțat, odinioară la prestigiul artistic și cultural, ca să se renunțe, azi și la noțiunile elementare ale incalificabilei profesiuni. Ne vom mulțumi să cităm următoarele, din cronica unui confrate, asupra spectacolului-premieră „Maman Colibri” :

„In cece privește montarea, ne-am permite să notăm că în toată Algeria predomină un stil arhitectonic local foarte bine definit și că arcadele vilei escapadei amoroase, au prea multă înrudire cu cele ale vilei Dr. Minovici și prea puțină cu cele algeriene. In aceleași act, când eroina își cetește scrisoarea, se cade un aranjament de lumină, pornită din casă, dintr'un lampion, etc. care să poată permite lectura în noapte.

De asemeni, în ultimul act, când fiul cel mare își descrie apartamentul, spune că are mobilă modernă arătând fotolii, masă și canapea Empire, cuprinsă între tapete constructiviste”....

Mărturisim, nici acest atentat la bunele moravuri artistice, pe prima noastră scenă oficială, nu ne mai miră. Așa cum nu ne mai revoltă. E un fenomen natural. Trăim epoca unui acut pompierism artistic.

* * *

A ne ocupa, mai mult sau mai puțin atent, de una din cele trei premiere : „Scrisoarea”, „Maman Colibri”, „Doi prieteni”, ar însemna să facem o inutilă risipă de vreme. Fără îndoială, uneori clădim dărâmând. Când avem ce să dărâmăm. Când suntem siguri că pământul, sub molozul care va fi aruncat la o parte, a rămas sănătos și va suportă edificiu nou.

In oarecare măsură, căderile sunt tot așa de necesare, în cursul unei stagiuni, ca și succesele. Insumându-le, facem graficul unei activități artistice în continuă frământare și căutare. In artă, îndeosebi, realizăm deopotrivă prin tentativele de a găsi, unui miez nou, un înveliș la fel. Dacă succesul de public consolidează o idee și o atitudine artistică, o cădere poate să deschidă un orizont, un drum spre o nouă realizare. Sunt, în acest caz, popasuri mici spre un Emaus întrezărit. Ele servesc criticii constructive un material artistic consistent, pe care le valorificăm în sine, eșalon și pas mai departe.

Nu e acesta cazul căderilor din ultima vreme. Nu credem necesar să acordăm importanța unei analize „Scrisoarei” lui Somerset Maugham (cu atât mai puțin spectacolului de pe scena teatrului „Ventura”) și refuzăm categoric să polemizăm în jurul unui adevăr critic incontestabil : non-valorile de scenă și de umanitate din „Maman Colibri”. Pentru noi, aceste căderi au darul să tragă în lături fundalul, ca să ne lase să vedem ce se petrece dincolo de spectacol și de scenă. Sunt încă odată confirmate adevărurile asupra crizei prin care trece teatrul românesc contemporan și e readusă, în prim plan, o problemă pe care cele șase foiletoane o tangentează principial numai : actualii conducători ai teatrelor bucureștene existente, programul sau lipsa lor voluntară de program și formula de succes a acestor conducători.

Dar, cu problema calculelor sentimentale și materiale ale oamenilor dela cârma bastimentului cu decoruri și măști, depășim perspectivele obiectivului critic. Trecem, prin urmare, dincolo de cadrul anume al unei atitudini de principiu.

E un rău absolut necesar acum.

* * *

Vom reveni, cu o complectare în speță, la apelul pe care directorul „Gândirei” l-a adresat elitei creatoare românești. Ne gândim la concepția singulară și obtuză pe care forurile ministeriale o au despre artă în genere, de lipsa totală de înțelegere și de solitudine a acestor foruri față de problemele de literatură și artă și ca atare, față de creatorii de valori culturale românești.

Cele câteva demnități, mai mult sau mai puțin în legătură cu arta și literatura, au ajuns în ultimul timp un fel de refugiu pentru toți nemulțumiții cluburilor politice sau domesticii devotați ai domnilor ministeriabili.

E cunoscută povestea spălătoresei care ceruse primarului să-i numească feciorul, leneș și prost, într'un serviciu în care să nu facă nimic sau aproape nimic. Spălătoreasa observase că, la fiecare muzică militară, e cineva care stă în fața cântăreților în alămurii și mișcă un bețișor. Așa ceva, s'a gândit grijulia mamă, poate face și feciorul ei. N'a șovăit, deci, să-i ceară boierului să-i numească plodul șef de muzică.

Nu înțelegem prin ce echilibristică de logică, forurile ministeriale au început să adopte mentalitatea mamei din întâmplarea cu haz amar, povestită nu așa de mult de Teleor.

In concepția lor simplistă, a fi director de teatru național, de bibliotecă publică sau a conduce un serviciu, în directă legătură cu plastica și scrisul românesc, e sinonim cu a agită în aer, inutil și la voia întâmplării, bețișorul feciorului de spălătoreasă. Deci : numirile se fac rapid și fără alegere. Când numărul solicitatorilor, cu servicii de casă efectiv aduse,

întreacă numărul posturilor vacante, problema se rezolvă dela sine : feciorul sau fecioara primește o subvenție anuală și își face o fanfară personală...

Odată instalat în fotoliul directorial, noul demnitar se consolidează și dă loviturile la adăpostul unui adaos la lege, pe care-l întocmește așa cum îi place și îl trece prin parlament fără cea mai mică supărare.

E sigur că n'o să protesteze nimeni.

Nu contestăm : sunt oameni ale căror servicii de casă și de partid trebuiesc recunoscute și răsplătite imperial. Noi suntem primii cari cerem, cu dragă inimă, pentru acești binefăcători ai neamului, recompense în bani, în moșii, în acareturi, în titluri onorifice și în decorații. Mai mult : cu numele lor să botezăm străzi, să-i trecem în pomelnice iar chipul lor simandicos, scos în poză în culori, trasă în câteva milioane de exemplare, să fie răspândit pe tot cuprinsul țării românești. Să li se acorde dreptul să ia parte la ceremonii purtând o eșarfă cu mențiunea : patria recunoscătoare, scrisă cu aur, cu rubine, cu topaze și cu sânge de pasăre rară.

Toate aceste recompense, pe cari la enumărăm în fugă și le acordăm anticipat tuturor binefăcătorilor cu servicii de casă și de partid, le-ar fi foarte foloșitoare lor și nu ar aduce, nimănui, un prejudiciu oarecare. Din potrivă, s'ar realiza o minune în plus : salvăm arta și scrisul românesc, smulgem din mâini neîndemânatică tot ce va rămâne frumos și mare din sbateră de pasăre cu aripa frântă a sufletului românesc contemporan.

* * *

Iată de ce, repetăm : am crezut inutil să analizăm o piesă ca „Scrisoarea” ori să subliniem toate greșelile

de regie și de interpretare ale unui alt spectacol. Prezența lui Bataille în repertoriul primei scene oficiale nu e un accident, cum nu sunt accidente toate precipitățile, din ultimele săptămâni, spre faliment artistic. Sunt urmări firești ale unei întregi stări de lucruri, cu rădăcini mult mai adânci și mai departe.

Noi nu am făcut altceva decât să ridicăm un colț al draperiei.

Ar fi timpul să spunem, ca un personaj dintr'un roman rusesc : nu-i nimic, să avem răbdare, să lăsăm buba să se coacă bine și va sparge singură...

Simptome îmbucurătoare avem. În toate ziarele din Capitală a apărut o notiță de proveniență oficială, prin care se mărturisește că : din cauza crizei prin care trecem, Teatrul Național din București va fi nevoit, *față cu scăderile simțitoare ale încasărilor*, să facă prin bugetul anului viitor mari reduceri atât la capitolul de personal cât și la acela de materiale...

Așa dar, s'a convins și actualul, până una alta, director general al teatrelor românești, că e timpul să renunțe la farsa sinistră a decorurilor Potemkin, în privința acelor fabuloase spectacole cari se jucau, numai în imaginația candidă a câtorva lesne-încrăzători, cu cassa închisă...

Alt simptom îmbucurător : teatrul „Ventura” repetă „Mica ciocolatieră”...

Un omagiu secund pentru teatrul „Regina Maria” : viitoarea premieră va fi o piesă românească !

* * *

...Și așa cu fericita viață teatrală dela noi...

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

KLINGSOR, revista saxonă din Brașov, despre care de atâtea ori a fost vorba aici, închină întreg numărul din Noembrie literaturii românești. E un eveniment ce trebuie salutat cu entuziasm. În cursul anilor din urmă, *Klingsor* s'a ocupat adesea de noi prin traduceri de poezii și proză și prin articole de orientare a cititorilor săi asupra literaturii românești. De astă dată ea ține să afirme sărbătorește directiva de confraternitate — ceea ce e mai mult, incomparabil, decât concetățenia oficială și rece. Directorul revistei, d. Heinrich Zillich, care a tras, în *Gândirea* din Septembrie, liniile hotărâte ale unei strânse colaborări culturale, (articolul său a fost comentat cu simpatie aprobativă de d. Al. Lascarov-Moldovanu în „Neamul Românesc” și de d. Petru Comarnescu în suplimentul literar al ziarului „Vremea”) dovedește, cu acest număr închinat nouă, că e ceea ce spune proverbul german : *ein Mann, ein Wort*.

Numărul conține poezii de Nichifor Crainic (Prinos), Lucian Blaga (Pan), Emanoil Bucuța (Mama cu Pruncul), Camil Baltazar (Cină de Taină), Tudor Arghezi (Inscripție pe-o ușă), Ion Minulescu (Acuar-elă), Cincinat Pavelescu (Epigramă) ; proză de Cezar Petrescu (un puternic fragment, minunat ales, din *Intunecare*) ; un studiu, N. Iorga savantul și omul, de d. Adolf Heltmann și articolul d-lui H. Zillich, Colaborarea culturală în România, pe care cititorii noștri îl cunosc. Ostenitorii acestor bogate traduceri sânt Heinrich Zillich și profesorul brașovean Adolf Heltmann a cărui frumoasă pasiune pentru scrisul românesc o menționăm cu elogiile cuvenite.

Neîncrăzători în spiritul briandist, vag și inconsistent, de „pace mondială”, utopic fiindcă e prea grandios, noi credem cu tărie în efectele sănătoase ale unei acțiuni de solidarizare sufletească a popoarelor din România. E ceea ce îi trebuie mai întâiu acestui

Stat, clătinat azi de incertitudinile rezultate din ne-fasta operă a unei politici iresponsabile. Salutăm astfel în fața revistei *Klingsor* o atitudine și o mentalitate nouă cu care ale noastre trebuie să meargă paralel și care sânt menite laolaltă să definească o generație nouă.

În acelaș număr, d. Ernst Jekelius evocă pios figura romancierului și eseistului *Kuncz Aladar*, fost redactor al revistei maghiare din Cluj, *Erdelyi Helikon*, mort astăvară.

CARTE DE CÂNTECE e un manual de muzică pentru clasa I secundară. Autorii: eruditul critic G. Breazul și inspiratul compozitor Sabin Drăgoi, amândoi profesori de conservator. Cine cunoaște spiritul în care judecă unul și crează cellalt, ghicește valoarea excepțională a manualului de față. L-am citit din scoarță în scoarță cu lacomă curiositate. L-am comparat continuu, fără să vreau, cu manualele pe care am învățat eu muzica în cele două ramuri ale ei: bizantină și occidentală. Indeletnicirea, ani de zile, cu redactarea programelor simfonice ale Filarmoniceii noastre, m'a constrâns să consult o bibliotecă întreagă de teorie și critică muzicală. Cred, astfel, că nu mă înșel în judecarea acestei cărți. Întâia oară întâlnesc la noi o metodă sigură, clară, originală, de despicare analitică a elementelor muzicii, o adevărată anatomie care știe să-ți înfățișeze una după alta piesele din care se compune imaterialul corp sonor al cântecului. Metoda d-lor Breazul și Drăgoi ar face un muzicant și dintr'un surdomot.

Manualul e în acelaș timp o introducere în ființa cântecului nostru popular și a celui religios. Principiul etnic și cel religios alcătuiesc, cum ar zice d. Breazul, *ethosul* acestei minunate cărți de școală. Totul e concret, plastic, croit din realitate muzicală românească; prin urmare ceva cu totul nou în literatura didactică a genului. Penelul lui Deimian, în vignete tălmăcitoare, atât de nobile în tonurile colorilor, adaugă acestei cărți o rară distincție artistică. Tiparul „Scrisului Românesc” deasemenea. E, dealtfel, întâia oară când această editură cu tehnică greoaie și fără gust, ce vrea să pară germană, dă într'adevăr o tipăritură ireproșabilă.

Cartea d-lor Breazul și Drăgoi, prin ceea ce a realizat, pune o problemă fundamentală: românizarea instrumentelor noastre de învățământ. Astăzi, aceste instrumente ale școlii noastre, împrumutate încă din Apus, plutesc în cea mai mare parte pe deasupra firii noastre sufletești. O cultură, care vrea să fie autohtonă și, prin această, fructuoasă, trebuie să pornească dela elemente. E ceea ce propoveduim noi cei dela *Gândirea* și ceea ce realizează magistral în ramura muzicii G. Breazul și Sabin Drăgoi: Cartea lor e o dată revoluționară în tehnica didactică.

C. BRĂILOIU. Intr'o seară, în camera lui de lucru, am ascultat până spre ziuă cântece populare culese din Basarabia și Oltenia, în special. Brăiloiu le alegea din vrafuri de manuscrise și le execută la pian. Compozitor și critic, el are gustul rafinat al autenticului popular. Motive, crâmpie, melodii întregi, de-o factură stranie, uneori incredibil de inedite, răsunau pe clape, descompuse și tălmăcite în geniul lor intim de culegătorul care le-a prins din plaiu, dela fântână, din pădure și dela horă și le-a domesticit.

Multe din aceste melodii apăreau acompaniate de armonii savant construite de Brăiloiu, în sonorități afiniate, ca niște irizații organice din natura melodiilor. Fecior de țăran, urechea mea fuzionează instinctiv cu cântecul popular din zilele luminoase ale copilăriei. Const. Brăiloiu a făcut o cale întoarsă. Viță de boier, el a crescut de mic în pensioane germane și franceze, departe de firea românească. Identificarea lui de azi a trecut peste straturi streine, suprapuse. Îl urmăream în pasiunea vibrantă pe care o pune în splendidele lui demonstrații muzicale și aveam cu atât mai multe motive să mă bucur de această convertire adâncă la geniul nostru etnic. Căci dacă Brăiloiu știe să-ți sublinieze un vers subtil din Rainer Maria Rilke, el pare un țăran savant când tălmăcește structura cântecului popular.

Din convertirea aceasta s'a născut o metodă proprie și meticuloasă de culegere a folklorului. A culege folklor, și încă muzical, nu e lucru ușor. Cântecetele noastre, atât de capricioase în originalitatea lor, sânt păstrăvi de aur ce fulgeră prin valurile repezi ale sufletului popular. Nu e oricine pescar dibaciu. Const. Brăiloiu, după experiențe pasionate, a sistematizat acest meșteșug dificil în broșura intitulată *Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români*. În conferințe ținute aici, la Praga și la Sorbona, el a expus această metodă și a verificat-o înainte de a o tipări. Cehii și francezii au apreciat extrem de elogios această metodă a muzicologului român. Iată ce zice cunoscutul critic parizian, Emile Vuillermoz: „Fericită Românie care practică un naționalism muzical atât de luminat și posedă artiști sensibili la frumusețea științifică a unor asemenea metode! Fie ca foarte remarcabila comunicare a lui Constantin Brăiloiu să servească drept pildă muzicologilor dela noi, și să le inspire dorința de a culege și de a ordona în acelaș chip comorile trecutului nostru!”

VASILE MUNTEANU, tânărul și învățatul specialist în istoria comparată a literaturilor, și-a câștigat la Paris după ani de muncă, un prestigiu vrednic de învidiat. Intr'unul din numerele trecute ale revistei noastre, Vasile Băncilă încrustă laude pe deplin meritate de autorul studiului comparat despre *Kotzebue* și epoca sa, publicat în *Revue de littérature comparée* de sub

direcția maștrilor F. Baldensperger și P. Hazard, studiu vast cât o carte întreagă. Vasile Munteanu, care adesea suplinește pe însuș Paul Hazard la cursurile dela Collège de France, publică în numărul de Iulie-Septembrie al aceleași mari reviste un nou studiu, despre *Literatura comparată în România*. În douăzeci și una de pagini *petit*, autorul trece în revistă lucrările însemnate de istorie literară comparată, apărute la noi, dela cele mai vechi până la cele recente. Sânt, cu alte cuvinte, studiile asupra diferitelor influențe și curente streine în legătură cu literatura și cultura românească, prezentate onest, judecate imparțial, calificate dozat, într'un stil sobru și limpede, sub a cărui înfățișare științifică abia dacă mai recunoști pe poetul distins pe care Vasile Munteanu îl innăbușe, crud cu el însuș, sub greutatea erudiției.

Stilul acesta se într'aripează și se colorează însă în cronicile literare despre România pe care Munteanu le publică regulat în revista *Europe Centrale*. În ultimul număr primit (31 Octombrie) vorbește despre *Psihologia muzicală a țaranului român*, în legătură cu eseul lui G. Breazul, publicat în *Gândirea* despre *Muzica populară românească*. Cu acest prilej, Vasile Munteanu ridică o problemă interesantă, care își va avea, desigur, nu după mult timp, actualitatea ei: aceea a studiului comparat al folklorului muzical la felurite popoare. O astfel de lucrare presupune, însă neapărat studiul național, autohton al folklorului. Lucrul, atât la noi cât și în străinătate, se află abia în stadiu incipient.

DAN BOTTA. Cine și-a lunecat auzul pe mătasa sonoră a limbii grecești știe că nu există limbă mai potrivită pentru poezie. Nu cred ca zeii Olimpului să fi vorbit. Dacă ar fi vorbit, ar fi făcut-o fără îndoială în frazele lui Omer și ale lui Plato. Dar oricum, limba greacă, prin sonoritatea ei purificată de orice asprime, ondulând în moliciuni feminine și elastică asemenea cu miera blondă și pastoasă, e limba zeilor fiindcă e a poeziei. Chiar când nu-i cunoști sensul, cuvântul grecesc rămâne o valoare sonoră în sine:

Anadiomene, rododactilos, hiperboreu. Sună nespus de frumos.

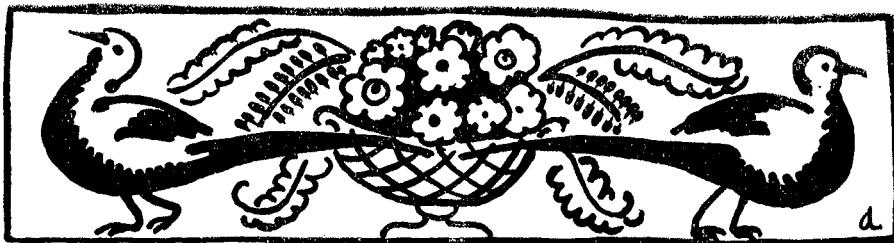
Cuvintele sânt *nume*, adică simboluri ale lucrurilor. Poetul însă poate gustă cuvântul în sine, ca o valoare absolută, neraportată la lucru; ca un simbol de-sine-stătător. Acesta e principiul poeziei ezoterice pe care n'o interesează sensul real simbolizat în cuvânt, ci simbolul sonor în sine, muzica sunetelor unui cuvânt. Tânărul poet, Dan Botta, în placheta sa superb tipărită, *Eulalii*, dă chiar prin titlu indicația unui auz ce se complace în simbolurile independente ale cuvintelor. Dintr'un vocabular prețios, alcătuit din termeni grecești, din neologisme și arhaisme românești, el clădește o poezie în felul cum pictorii absolutiști au voit să facă pictură, iar Arnold Schönberg muzică: *Eulalie sunet-crin, eleat idol*. Adică, cuvânt în sine. Cred că acestei poezii ezoterice, acestui gângurit savant, greșit i se spune poezie intelectualistă, fiindcă se dispensează de orice sens și vrea să fie o funcție simplă a instinctului auditiv. Din acest punct de vedere, Dan Botta e un talent încântător. Rari poeți cu un auz așa de nobil pentru sonoritatea absolută. Lipsa de sens în versurile unui tânăr atât de inteligent totuș nu trebuie luată în derâdere. *Eulaliile* lui constituie o experiență literară, ezoterică, în care poți aprecia fără greș un simț excepțional pentru viața independentă, bogată în sugestii, a cuvintelor. Citiți, de pildă, *Cantilena*, care pare o transpunere în planul instinctului auditiv a Mioriței, un sugestiv gângurit savant al tragicei frumuseți populare. Din toată placheta, voiu cită aici două versuri minunate:

Colierul marilor amurguri
Scapere pe dantelate burguri

în care Dan Botta, făcând concesie sensului, trădează pe viitorul poet accesibil cititorilor.

Cartea e prefațată de maestrul său d. Ion Barbu, cel din *Joc secund*, scrisă în aceeași manieră voit ezoterică, cu sensul prigonit în *Hintergrund*, dar cu nu știu ce solemnitate sacerdotală în fraza extatică.

NICHIFOR CRAINIC

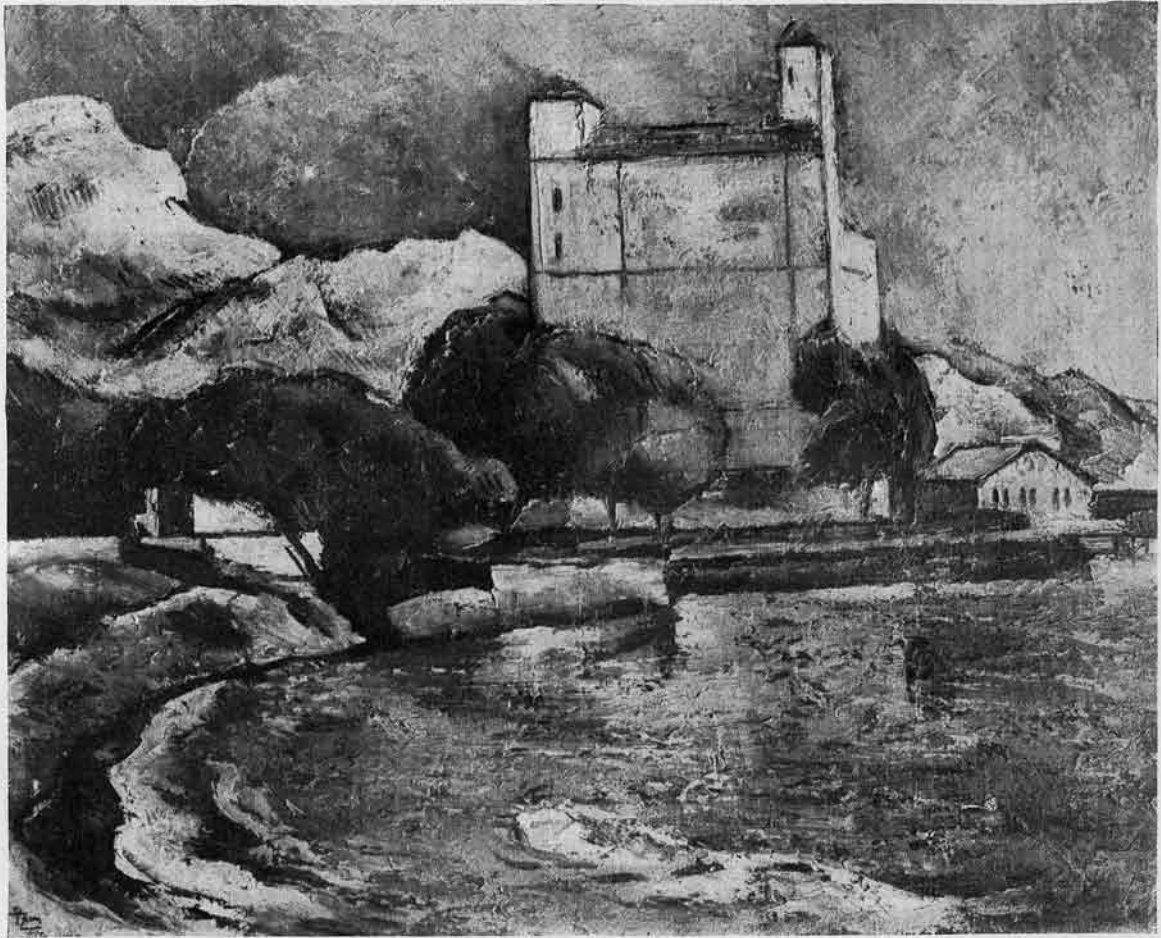

C. Medrea

Octavian Goga

GÂNDIREA

I. Theodorescu-Sion

Balcic

GÂNDIREA